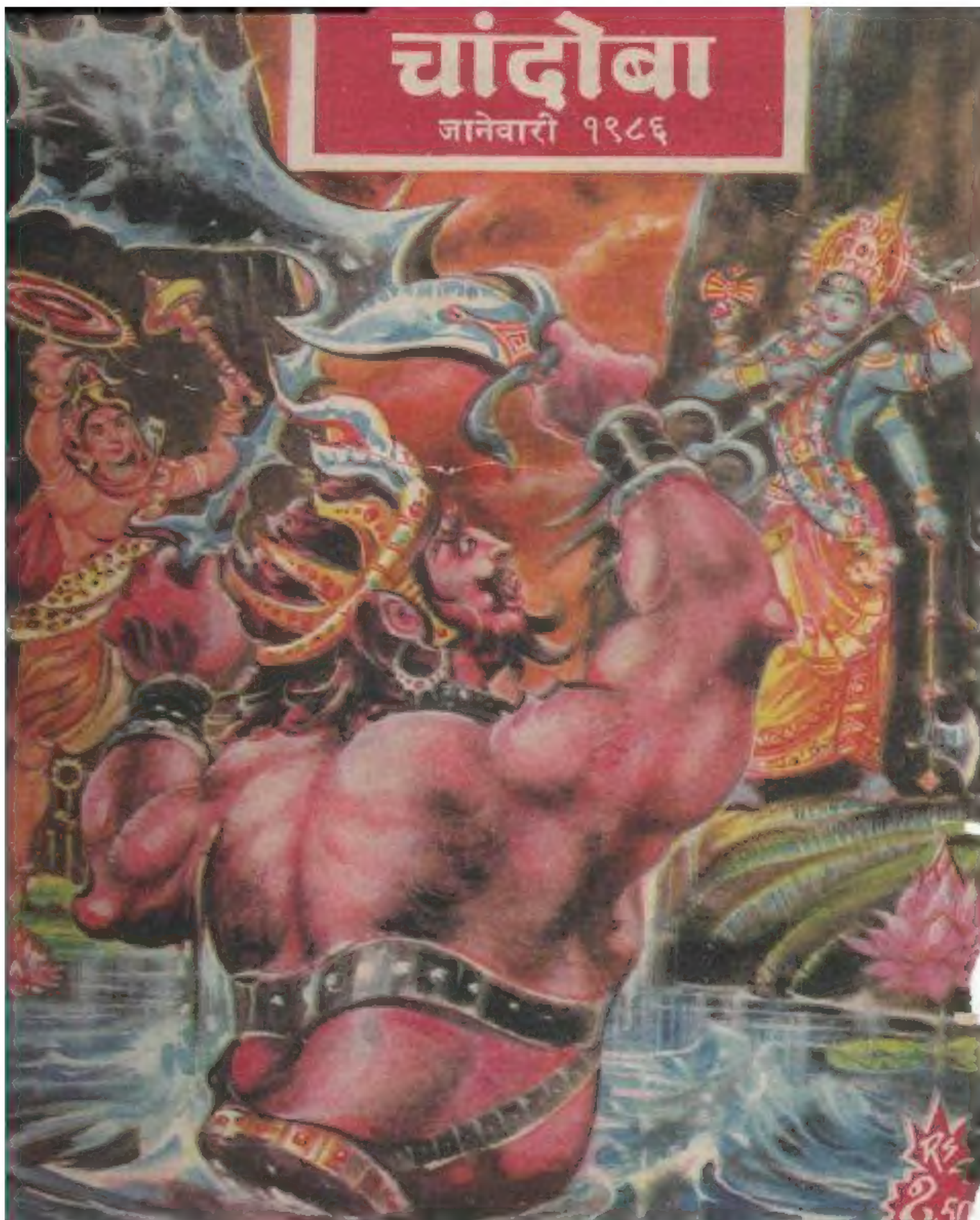

चांदोबा

जानेवारी १९८६

पहा तरी कशी मज्जा कोण झाला गोळ्या-टॉफीचा राजा!

Perry's

पॅरीज

पॅरीज! पहिली टॉफी तुम्हाला खाल्ली असणार, ती असणार पॅरीज. मग तुम्हाला आवडले झाली एकमेव पॅरीज! सर्वोत्तम टॉफी सही आणते तेच ओठांना चकचक गंध येतो - पॅरीज! गमती वसतीचा एक... गोळ्या-टॉफीचा राजा!

पॅरीजची स्वादयष्ट्या मालिका
कॉफीक • ड्राय-फ्री • चॉकलेट
इन्फेस • कोकोनट पेच • चॉकलेट
• कोकोनट रबिच • लॉलीपॉप
• गोळ्या-टॉफी

Perry's

गोळ्या-टॉफीचा राजा याचे
190 नून अधिक सवारी.

बांदोबातील नवल

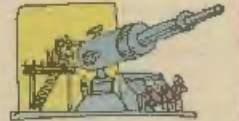

इंग्रजी जाणणारा चिपाई

अठराव्या शतका मध्येच इंग्रजी इंग्रजीचा काही भाग शिकला आहे. इंग्रजी मध्ये शिकण्या जाणाऱ्या प्रवाशांनी उत्तरे आणि तोडणे देता आली नाहीत तरी त्यांचे शब्द संकेत चिपाईच्या चिन्हांचे देऊ शकतो.

अचंड नक्षत्रमंडळ

अमेरिकेच्या मॅरिजोना विदर्पीक मॅसनल ऑब्जरवेटरीच्या संशोधित नेच्युरलानी मानणारे एक नक्षत्रमंडळ शोध लावला आहे. आकाशातील सर्वात मोठे असे हे नक्षत्रमंडळ पृथ्वीपासून एक लाख किलोमीटर दक्षिणपूर्व दूर आहे. ह्या गोष्टी संशोधित झाला जाऊन त्याच्या खोला मारून ज्ञानी दिला आहे.

बोसणारा पैसा

कॅनडातील बोसणारा भाषणाना आपल्या हातातील पैसे किती आहेत हे समजण्याकरीता बोसणारे एक अपूर्व पैसा निर्माण करण्याचा प्रयत्न चालू आहे. ह्या प्रयोग सफल झाला तर तो पैसा इंग्रजी व फ्रेंच भाषेतून बोसू शकेल.

तुम्हांला माहीत आहे कां?

- भारतीय संविधान व नृत्य शांना परदेशी मेडल त्याची लोकप्रियता वाढविणारा देश करेण?
- पणालाल घोष ह्यांनी कोणत्या बाब बाबनात शक्तिष्ठ स्थापन केले आहे?
- शकुनार्थ बाब बाबणारे मुख्यिष्ठ

- मलाकार कोण?
- बेगम जखर कोणती शाणी म्हाण्यात प्रसिद्ध आहे?
- १९१९ मध्ये जेव्हा संयुक्त राष्ट्रसंघाना शुभारंभ झाला, तेव्हा संविधान संमेलन करण्याची भारतीय बाबिका कोण?

[उत्तरे पान १५ वर पहावत]

इंद्रधुमन

इंद्रधुमन याच्या राज्याने आपला बराच काळ इंद्रलोकात रावला. एक दिवस देवतांनी त्याला हांगितले श्री. स्वर्गांकातील तुम्ही यश संपले. त्यामुळे तु आता यापुढे इंद्रलोकात प्रास्तव्य करण्यायोग्य राहिला नाहीस. म्हणून त्याला पुन्हा लोकात पाठवून दिले.

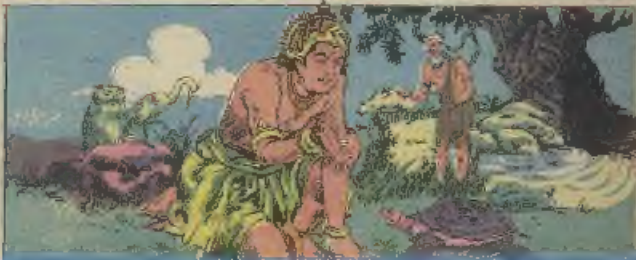
इंद्रधुमन एका जंगलातून जात असताना त्याला समोरून येणारे मार्कंडेय मुनी दिसले त्याने त्यांना विचारले-“काय हो आपण मला ओळखले नाहीत का?”

“मी आपलाच ओळखले नाही.” मार्कंडेयनी म्हटले-“काय हो आपणालाही मलाच ओळखले नाही आहे?” त्याने विचारले-“माझ्याकडेही मलाच म्हणजे प्रत्यक्ष असेच आहे. मला आपण त्याचाच काळजी विचार या.” असे म्हणून मुनीने रावाला बरोबर घेतले व ते त्या जंगलातून गेले.

अखेर म्हणाले-“मला माहित नाही. तुम्ही कोण आहात? परंतु मलाच पेली मलाच म्हणजे यादीचाच मावाच एक बगळा आहे. चला, आपण त्यालाच काळजी विचार या.” त्याचे म्हणजे ऐकून तो बगळा म्हणाला-“मला आठवत नाही तुम्ही कोण आहात?” मार्कंडेयाने मीठा असलेल्या आकृतीत आपल्या कासवाला काळजी विचार या.” असे म्हणून ते तिथे चालू लागले.

कासव राजाला महात्म्य असल्यापूर्वीच म्हणाला-“हे राजा, मी आपल्याला मला विसरेत. आपण ज्या याई शेत दिला आहे, त्याच्या खुराच्या दादांमुळेच हा राजाच जाला आहे. त्याच कारणातून त्याला इंद्रधुमनाचे नाव म्हणतात.

दुसऱ्यादिवशी इंद्रलोकातून एक विषय रथ त्याच्या समोर उक्ता येकला. त्यावर देव-पुतांनी म्हटले-“महाराज, आपले यश अजून पर्यंत पुष्पोलोकात प्रसरेले आहे. त्यामुळे आपण इंद्रलोकात येऊ शकता. ह्यानंतर राजाने त्या बोवांची प्रेमाने वेद घेऊन त्यांना परतून स्वतः इंद्रलोकात परत आला.

बोवाचे उपकार

एका गावात रमाबाब व रमाबाई नावाचे एक जोडपे रहात होते. त्यांची माहे जशी एकमेकांना साजेची होती. तशीच मने एकमेकांना जळणारी होती. दोघांना चोरी करायला फार आवडे. लग्नांतर रमाबाईने नवऱ्याकडून नवीन साडी विकत घेण्याचा हट्ट धरला. तेव्हा रामनाथने मोठ्या हुशारीने कपड्यांच्या दुकानांतून साडी चोखन आणली. हि घोष्ट समजताच रमाबाईला स्वर्ग दोन बोट उरली.

त्या विश्वासापासून दोघांनी एकमेकांची विचार विमर्श करून लहान मोठ्या चोऱ्या करण्यास प्रारंभ केला. त्या करीता ते दर वेळेत एक भावपाचे घर घेऊ लागले आणि जर त्या मालकाला आपण चोरी करतो हा मागोडा लागलाच तर तो कळण्यापूर्वीच ते लो जागा सोडून जात.

माली, तेव्हा तिने परसदारी उगदलेल्या कुलांची एक भाळ बनवली व ही घेऊन सोपारणीला देऊन म्हणाली-“आज, तुम्ही तर राधातून मलाच घणीसारख्या विसता म्हणून हि भाळ जोडून मी तुम्हांला द्यायला आले आहे. हि तुम्हांला दिली तर मला पुष्प लावेल. मने म्हणून त्यांनी वस्तू कुठेकुठे ठेवल्या आहेत हे हेरून ठेवत व दुसऱ्या खेपेस येऊन वस्तू जगण्यात छपवून पलायन करीत.

आता ज्या ज्या नव्या घरात तीने प्रवेश केला होता, तेथील आजुबाजूच्या सवने जरातून तिने काहीबाही चोऱ्या केल्या होत्या. एक दिवस बुधारी एकीच्या लोवात आजुबाजूच्या बायला गप्पाटप्पा करीत बसलेल्या असताना रमाबाई तेथे जात त्यांना जडवून म्हणाली-“आज मावांनो ऐकलेत का आम्ही जेव्हा इथे नविन नविन

रहायला जातो तेव्हा कधी चोरीने नाव हो एकले नसते परंतु बाता चारपांच दिवसापासून गहाते तो माझ्या उमऱ्याचे पोतर चोरीने गेले आणि काळ तर विहिरी-वर ठेवलेला पितळचा तांब्या सायब !”

हे एकदाच विषे उपस्थित असलेल्या सर्व बायकांनी आपापल्या घरात जातल्या चोऱ्यांचा किस्सा ऐकवला.

त्यावर रमाबाई म्हणाल्या—“असा चोऱ्या होत राहिलेला पाहून आपण कप रडता काय नये. आपण आपल्याकडून बोलवात तेल घालून वागवूक राहिले पाहिजे. त्या चोराचा तर एका महिन्याच्या जाळ भी पकडून दाखविन.”

रमाबाईचा अंदाज होता की आपण जेव्हा प्रकारे नारक केले की आपल्यावर चोरीचा आरोप कोणी उपडवड करणार नाही. कोणी आपल्यावर शंका घेणार नाही. रमानाथ त्या जोरलेल्या वस्तू घेऊन जाऊन दुसऱ्या गावी नेऊन विकत असे व त्या पैसाने जुगार खेळत जसे व दोन-तीन दिवसाने परत येत असे.

एक दिवस रमाबाई आवेष्टात येऊन रमाबाई नवऱ्याला म्हणाल्या—“तुम्ही तर एक नंबरचे जाळखी होऊ लागला आहात मला एकटोखाच कसबाई सांगते.”

“ठीक आहे, मग सांग बर! मी काय करू?” रमानाथ विचारून म्हणाला.

“हे पहा आपली शेजारीण पार्वतीबाई ह्यांच्यापरमातत्या सोनकैळ्याच्या आठाला बांगला नापोस केळ्यांचा घड लागलेला आहे. काय शक्ती तुम्ही बाळगून तो सोडून आला.” रमाबाईंनी तपास साचितका.

हादृतिच्या एवढेच ना ! मी कायून जायतो घड.” रमानाथ उत्साहाने म्हणाला.

त्या दिवशी सध्याची रमानाथ कोपत घेऊन पार्वतीच्या घरात परसात गेला. त्याने कैळ्याचा घड कापला व पळीकडे उभ्या असलेल्या रमाबाईंच्या हातात दिला व घरात चवी आसून आपल्या घरात परत आला. नंतर सोपानी मिळून तो चड

उचलून घरात आणला व दार बंद केले. नंतर रमाबाईने तो कैळ्याचा घड एका पोत्यात घालून ते पोते माळ्यावर ठेऊन दिले व ते दोघे शांतपणे झोपी गेले.

गहाटे रमानाथच्या किवाळून जोरड्याने रमाबाईचा व्यापचये वाटले त्या वडून वसत वाश्चर्य करू लागल्या त्यांनी चोही-वाचूचा नंबर टाकली तेव्हा घरात धर्षक सायानसुमान विसरून पडलेले होते. घराचे दार ससाड उघडे होते. घरात चोरी झाली ते लक्षात आले. गळ्यातील सोन्याची माळ गायब झालेली पाहून त्यांनी किकाळीच फोडली.

तेव्हा रमानाथ कपड्यांनी भरलेली पेटी उघडून उलटून पालटून गहात होता

व आतील पैसा न पाहून ओरडला—“जय ऐ, मी ह्या कपड्यांच्या खाली तीन हजार रुपये लपवून ठेवले होते ते मुझा चोरांनी पळवून नेले गे! त्यांचा काश्हाबोरडा ऐकून शेजारीपत्नारी घावत तेथे आले.

तेव्हा रमाबाई स्वतःचेच शोके बडबड म्हणू लागली—“हाय रे देवा, माझे सर्व घर कुवाडले एक पैसापण पागे ठेवला नाही. आम्ही तुमं काय वाईट केले होते.

तेथे जमलेल्या लोकांच्यात पार्वती मुझा होती. सोलीच्या कोपऱ्यात बहून ठेवलेल्या पोत्यातील सोनकैळ्याच्या पडाकडे पाहून तिला वाश्चर्याचा शक्काच बसला. ती म्हणाली—“मी सकाळी उठून पाहिले तो माझ्या कैळ्याचा घड व गायब मला लपव

वाईट वाटल. पण हे सध्या गहाळ धड तुझ्या बरात कसा काय भावा ?”

रामनाथ व रमाबाई यांना समजना की, माळघावर ठेवलेला हा धड खाली कसा काय आला. दोघांनी आपले वेगळे पाकडे केले.

पार्वतीने पाहिले ती केळबाबा वडातील एका केळ्याला एक बिड्डी बळकवून ठेवली होती. ती काढून पार्वतीने प्रथम वाचली नंतर तिचे बमलेल्या सर्व लोकांना वाचून दाखविली त्यातील मजकूर असा होता.

“आजपर्यंत मी वेकार होती. पण चोर नव्हतो. नोकरीच्या कोशाचे गावभर बडकून घेवटी काय राजी ह्या बोळातून आत होती. तेम्ही ह्या चरातून कोणी केळपात्रा मज चोरून घेऊन वात मजलेले मी पाहिले व त्या क्षणी मी त्या घरात घुसली व स्वयंपाक घरात दडून बसलो. ह्यानंतर मी त्या दोघांच्या मध्ये झालेले संभारक घेऊन आणि तुमचे चोरी करण्याचे कारस्थान सध्या समजावे ह्या कारणाने मी हा केळबाबा वडा माळघावरून खाली

उतरून बाराला सडून ठेवला. हे सर्व धन तर आपल्या कष्टांचे नाही. ते चोरीचे आहे. त्यामुळे कपटघाच्या खाली लावून ठेवलेले तीन मृज्जार रुपये मी घेऊन जात आहे. ह्या पैसाने मी काहीतरी व्यापार धंदा मुरू करून प्रतिष्ठापूर्वक आपले आवृण्य घालविन ह्या विचारात आहे.”

पार्वतीने ती बिड्डी दावून दाखविली त्यावर सर्वजण तुच्छ नजरेने रामनाथ व रमाबाईकडे पहात त्यांना क्षिणकाकून टाकत राणाने खोरून म्हणाले—“तुम्हांला दोषाना जव तुमंताची हवा जायला पाठविले पाहिजे पण तुम्ही तुमचा पैसा घालवलात त्यामुळे तुमच्यावर दया दाखवून बख केत्याशिवाय सोडून देतो. पण यागुळे तरी आपले आवृण्य ईमानदारीने घालवा.” असे म्हणून सर्वजण आपापले चोरीस गेलेले सामान उचलून घेऊन गेले.

ह्यागुळे रामनाथ व रमाबाई ह्यांना त्या घरात राहणे असंभव झाले त्यांनी रातोरात ते घर सोडून दिले.

पुरस्कार देणारा राजा

जैनगाराचा राजा महरवर्मा शरीरभासाभूषण वक्षिणी देखाचा अर्थत जीव होता जगजग त्याचे म्हादारापण जवळ येऊ लागले तरी ही त्यांची सवय भावाभावांद्वारेच बाढ लागली त्यामुळे पत्नी मैतृमी संभाबरोबर राहून त्याच्या ह्या बघयी मध्ये तेहमी विघ्न आणत असे.

एकदा राजा उत्तर नैऋत नगरेत हिजल होते. तेव्हा राजाने प्रथम एका सुंदर विचित्र तऱ्हेच्या पत्ताकडे गेले. राजाने सेवकांकडे त्या पत्ताकी मागणी केली व ती मागवून घेतला. व त्या नोनराचा विचारले—“ह्या पत्ताचे नाव काय ?” कोणालाही त्या पत्ताचे लक्ष लागता असे नाही. परंतु त्यातील एकजण म्हणाला—“तरकार ह्या नदिन पत्ती काढे त्याचे नाव त्यालाच विचारूं या !

“बरे बाकाय बरोबर सांगितलेस !” असे म्हणत राजाने आपल्या हातातले सौम्याचे कवण काढून त्याला बसोस देऊन टाकले. उत्तर पत्ताका त्याचे नाव विचारले परंतु पत्ताके काही सांगितले नाही. तेव्हा त्याच्यातील एकजण म्हणाला—“महाराज, ह्या पत्ताका काढ दिलत नाहीत. त्याचा वेळू वेईत तर ना !”

त्याचे उत्तर ऐकून राजा प्रसन्न झाला व दुसऱ्या ह्यातील कवण काढून त्याने दुसऱ्या पत्ताका देऊन टाकले. संपन्नाने विचार केला बरे, पत्ताके कारण पुढे काढून तिचे बानेले सर्वजण काहीना काही तेंढी बसून बसून राजाचे सारे दारिने जुंढण करतील असा काय संज्याने शका देवकाला संजेल करून तो पत्ती उदडून नाथला

पत्ती उडून गेल्या पळून राजा पर्यंत व्यापूळ शाखा त्यावर पत्ती त्याचा म्हणाला—“महाराज, हा पत्ती हर आपले नावही जाणत नाही की, आपले म्हणजे वेळू पण बकल नाही. असा पत्ती आपल्या कांय कामाचा उडून गेलत तर खरेच होते.”

महान व्यक्ति

कपूर देशात राजा मागिनखवर्मा राज्य करीत होता. त्याच्या दरबारात मंगधर मिश्र नावाचा एक कवी होता. तो राजाचा अत्यंत प्रेमी होता.

एकदा राजा मणिवरमणि आपल्या
जन्मदिवशी अनेक येष्ठ करीना भूदान या
संपत्ती भेट देण्याचा विचार करून
सन्मानित होणाऱ्या व्यक्तीची नावे एक
आठवडा आधीच घोषित केली.

ह्या घटनेनंतर काही दिवसातच दरबारी कवी गंगाधर शिर्षी आपल्या बरी काही चित्रमंडळींना बोलावले. गंगा मारत बसताना त्या संभर्षावस्थे सुचारु नाचण्या पंडीताने सांगितले- "मी असे एकल आपला राजा विरवी नगरच्या स्वर्णकुंडल नावाच्या कवीचा स्तुत्य करणार आहे. म्हणूनच तो तसा विरोध आपल्या दुष्टाकरी त्याच्याकडे पाठविला आहे की,

अपला जन्म दिवशी दार्याराज येऊन हजर
पहावे. हि गोष्ट तर अशक्य आहे. कारण
गंगाघर कवी राजाचा अत्यंत गाढ मित्र
आहे. त्याला सुद्धा हि बातची कळली नाही
तर कुहूला कशी काय कळली? दुसऱ्या
एका कवीने विचारले.

“महाराजांनी धिरेची नगरात ज्या सेवाकाला पाठविले होते. त्याची बाबको कामच्यातडे काम करणाऱ्या मीलकरांची मैफिल आहे.” सुखकर म्हणाला.

हे सर्व एकाच संसाधर मिथ्या जग्यंत
राज बाळा. ते वाहताड उठून राजाकडे
गेले व म्हणाले- "महाराज राजधानी
मधे अशा गोष्टींचा उदोउदी घालला की,
आपण आपल्या शक्त दिवसाला दुभन्ना-
कोष्टा एकाच सन्कार करण्यास बाध्यित
केले आहेत. काय मला त्या माणसाचे
नावाचा समज आहे का?"

राजा माधिकसवर्मा मंडहान्य करोत
 म्हाला-“तु तर साक्षा जिजलग मित्र
 भाहेस त्यामळे तुझा हि सुचना तर पो
 वावीच देणार होतो. मी विरंचि नगरचा
 रहणाऱ्या स्वर्णभुवळ नावाच्या कवीचा
 सत्कार करण्याची योजना बाबली आहे.

नरेश्वर पिथ जग क्षेत्रज्ञात जाति राहिते
व भूचाले—”महाराज, त्या राजास या
लोकांचा विश्वास होता की मत्सर व
मन्यात नाश केला जाईल. मी आपल्याला
उलट प्रलूत करील नाही. पण आपल्या दोषा-
मध्य जे मंकी आहे. त्या आचाराने मी
आपल्याला विचारत आहे। मी ह्याचे काय
कारण जाणू शकतो का ? कां मनास रुज्यास
केला जाणार नाही ?”

पाणिन्यवर्माका बोरात हंसु आलं ते
 मृगालं—” यो एका कवीचो तुलना दुसऱ्या
 कवीच्याबरोबर करून ह्या निर्णयाक येऊन
 पोहोचलो आहे. तू तर नेह्या करीताच
 माझ्या घटनेचें सहाजकी आहेस. इथे काही
 कादो तिरपापूर्वी कवी म्हणकुलस कवीचो
 कादो काव्ये वाचण्याची मला संधी मिळाली.
 ते एक प्रतिभाशाली कवी आहेत. सधो
 मेहुन व्यक्तित्व राजाश्रय मिळविण्याची
 इच्छा मनांत न आणता सामान्या कुठल्या
 टोकांका आपले आयुष्य कठीत बांदे.
 गंगाधर मिश्र त्याचर काही बोलजार

चित्तनवात एका रावभटाने प्रवेश करीत म्हटले- "प्रभू! विरचित तगरातून स्वर्ग-कुंवल नावाचे एक कवी आले आहेत. ते आपले दर्शन करू इच्छितात!"

त्यावर गांधावर मित्र परिहासपूर्वक म्हणाले—“महाराज पाहिल्लत ना ? जेव्हा व जहागिरदारो भिल्ल्याचो सुचना भिल्ल्याच कवी वावळ भावत कसो तालो ?”

राजाने राजसदसांज जागा केलो की, स्वर्णकुंतल कवीना भेटीस वळून याव. स्वर्णकुंतल कवीन प्रवेश करताच राजा त्यांसा म्हणाला—“कवीवर, आपण इतकी घाई करून राजधानीला यायचे काय कारण ? आपला सत्कार करण्याची दारोख

तर वजून पंधरा दिवसान आहे. हा निरोप आमच्या हुताकरकी आपल्याला समजला ना ?"

हे उत्तर ऐकून स्वर्णकुंतल कवींना आश्चर्य वाटले— "महाराज, शास्त्रा येथ्याने काही चुक झाली असली तर भला क्षमा करा. परंतु मी हे जाणव्या करीता आलो आहे की कोणत्या कारणासाठी तुम्ही माझा सत्कार करणार वाहात ?"

स्वर्णकुंतल कवीचे बोलणे ऐकताच राजाला आश्चर्य वाटले तो म्हणाला— "जापल्या सोखे विचारणारे बिरळच असतात की, हा सन्मान कसा करता केला जात आहे यलाच सर्वजनासे जाणे की, अशा व्यक्तित्वास कवतीत मी काय विचार करे ?"

ह्यावर स्वर्णकुंतल कवी विनयपूर्वक म्हणाले— "ब्रह्म आपल्या दरबारात गंगाधर मिश्र नावाचे सुप्रसिद्ध महाकवी आहेत. मी तर एक साधारण कवी आहे. आपल्याला नेहमी करीता मी एक अपरिचित असा आहे. तुम्ही जर माझा सन्मान करू पहातो

तर तुम्ही माझा सन्मान को करता ह्याच्या कारणाने जर माझे मन संतुष्ट व्हावे तरच मी आपल्या सन्मानाचा स्वीकार करेन. नाहीतर नाही."

मायिकवचर्मा ह्यावर विचार करू लागला की ह्याला काय उत्तर द्यावे ! तितक्यात गंगाधर मिश्र स्वर्णकुंतल कवींना म्हणाले— "आपण महाकवी म्हणून ज्या गंगाधर मिश्र ह्यांचा उल्लेख करता तो मीच आहे. मी एक कवी असून मुळा आपल्या प्रतिभा न समजलेला असा आहे परंतु तुम्ही जे विचार महाराजांसमोर व्यक्त केलेत त्यानेच मला समजणे की माझ्याऐवजी आपण कितीतरी अधिक पटीने महान आहोत. आम्हीले आपण ह्या सन्मानाला योग्य आहात.

राजा मायिकवचर्मा गंगाधर मिश्र ह्यांचे हे बोलणे ऐकून अस्मानदीन झाले. त्यांनी आपल्या वाढदिवसाच्या दिवशी स्वर्णकुंतल कवी वगैरे गंगाधर मिश्र ह्यांचा मुढा मोठा सत्कार केला.

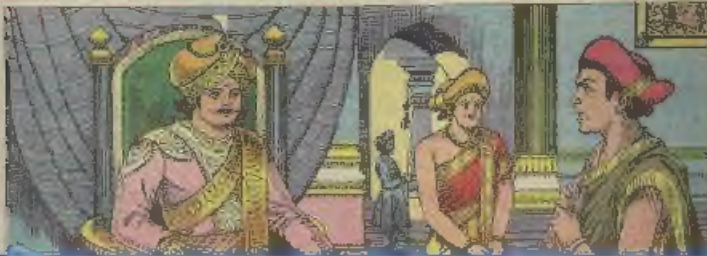
कांशाचा किल्ला

[१३]

[चंद्रवर्मा व कापळींनी मंथू मंत्रिकाने मंदगुळ अवलेल्या महाडावर गडून गेले. तेथे कापळींनी करीता चंद्रवर्मा व कापळींनी मिळून एक छोटीशी झोपडी बांधली. त्यानंतर दुसऱ्या दिवशी पहाटे चंद्रवर्मा व कापळींनी प्रवेश केला तेथे त्याला एक लाखडी साखळी सांपडली. तेंवढ्यात एक प्रचंडकाय कुवा त्याच्यावर भूत त्याच्याजवळ येऊ लागला. तेंवर]

तो प्रचंड राक्षसी कुशा आपला जवळा उलटा होऊन पडला. चंद्रवर्मा विजेच्या आवासात चंद्रवर्माचा राखा एक गलीने धरकन पाठीमागे बळून त्या धरकन कुशाच्या उद्देशाने त्याच्यावर तुटून पडला. रण जसलेल्या कुशाच्या अंगावर पावून बंला. तेव्हा ते कुने ताडकन उठून उभे राहिले व चंद्रवर्माच्या हातातील साखळीकडे रुमटी टाकून पाया डावीत तेथेच स्तब्ध उभे राहिले नंतर पाठीमागे बळून थोडे काळ झाडीत पडले व तेथून त्याच्याकडे कुशा होळपटत जाऊन दोन तिन फुटावर

त्या प्रचंड राखडी कुऱ्यामध्ये जगावत झालेला बदल पाहून चंद्रवर्माला एकदम आश्चर्य वाटू लागले. त्याने आपल्या हातातील लोखंडी साखळीकडे दृष्टी टाकली व त्या राखडी कुऱ्याच्या बाजूला फेकली. त्या कुऱ्याने जवळ येत तो साखळी हुंगून पाहिली व होडांस प्रसन्न झाले तो चंद्रवर्मा पायी जाणली व गोपटी हलकित त्याच्या समोर उभा राहिला. तो सर्व प्रकार पाहून चंद्रवर्माला भक्तीभक्त वाटू लागले की नक्कीच हा लोखंडाच्या साखळीमध्ये काहीतरी प्रभाव आहे. त्याने कुऱ्याच्या तोंडातून ती साखळी ओढून घेतली व तिचे एक टोक त्या कुऱ्याच्या गळ्यात बांधले.

कुऱ्याने चौफेर एकदा तडार फिरविली व जोरात भुंकत त्याने झाडांमधल्या बाजूला चंद्रवर्माला खचित आणले. चंद्रवर्माला रमजले की, त्या कुऱ्याला आपल्याला कुठेतरी त्यागने आहे तो पाह्याने त्या कुऱ्याच्या पाठीमाग बाजूला गेल्या तेव्हा त्याच्या मनामध्ये असा एक विचार झाला की, हे कुत्रे म्हणजे कोणी कुत्र्याची राक्षस तर नाही ना? कां खरोखरी कुत्रे आहे?

कुऱ्याने थोडा वेळ बऱ्याच कांद्या-कुट्यातून चालत नेऊन सरत शेवटी चंद्रवर्माला एका पहाडीच्या टोकावर आणून सोडले. त्या डोंगरावरच्या पोंड्या माळ-माळारक्या जागेत एका भांड्याखाली एक छोपडी त्याच्या दृष्टीस पडली. त्याला वाटले की, एखादे वेळेस कुऱ्याचा मालक त्या छोपडीत रहात असण्या व तो त्याच्या-पाकी आपल्याला घेऊन जात असावा. असे वाटल्याच त्याने ही साखळी त्याच्या गळ्यात अडकवून टाकली व तो त्या छोपडीवरून खाली उतरून त्या छोपडीच्या जवळ जाऊ लागला.

छोपडीजवळ पोहोचल्यावर सुद्धा कोणीही छोपडी नव्हते आले नाही. तेव्हा कुत्रा जोरात भुंकत छोपडीत घुसला व दुसऱ्या क्षणी बाहेर येऊन दकडें तिकडें पाहू लागला त्याच्या पहाण्यावरून असे वाटत होते की

कोणी माणूस हा छोपडीत रहात असावा तो जसुकलेने छोपडीच्या बात गेला. परंतु आत तर कोणी सुद्धा नव्हते एका कोपऱ्यात एक मोडकी मोडकी काट पडली होती. दुसऱ्या भित्तीला लागून एक कुलामे होते. त्याच्या जवळपास दोन चार चांदी उरुकी पालथी पडलेली होती. त्या भित्तीला लागूनच काही मातीची पळकी सुद्धा होडो त्याच्या बाजूला एक काठी व एक कांबळे व काही काटके तुटके कपडे पडलेले होते.

तो वस्तुस्थिती पाहून चंद्रवर्माला कोणी गरीब माणूस येणे रहात असताना असे वाटले परंतु इतक्या भयंकर जवळत गरीब माणसाला रहाण्याची जरूर काय? कां हा दुसरा कोणी भयंकर मांजक आहे.

चंद्रवर्माला जशी शंका आली तसे झटकन त्याने भित्तीला लागून असलेल्या भांड्यातून वाकून पाहिले त्याला वाटत होते की जर तो नरमांस भक्षक असला तर त्या भांड्यात काही हाईमांस नक्कीच दिसेल.

चंद्रवर्मा त्या विचारात गुंथ होता. तेव्हापासून त्याला दिसवून कोलत्याचा आवाज ऐकू आला—“खबरदार! तू आपल्या जागेवरून हलकास किंवा हलक्याचा प्रयत्न केलास तर हा माणूस तुझ्या पाठीतून सरपर जाईल. पाठीमागे पाहिल्या-शिकव माझ्या प्रवर्नांना उत्तरे दे?”

चंद्रवर्माला दरदरून घाम फुटला. त्याला समजले सुद्धा नाही की, बाता आपल्याला कोणत्या कठीण प्रसंगात तोंड द्यावे जाणवार आहे. जरे तर आपल्या पाठीमागे उभ्या असलेल्या कुत्र्याने आपल्या पाठीवर आपल्याचा नेम बसला असेल तर पाठीमागे पहाण्यात अर्थ नाही. चंद्रवर्माने आपली भीती छपविण्याचा वाटीकाट प्रयत्न केला व त्याला म्हणाला—“जरे, जी तर तुला मित्र आहे. तू माझा नेहुरा पाहिलास तर तुला हि गोष्ट नक्की समजले।”

“छी: छी: नृ मासा मित्र” चंद्रवर्माच्या पाठीमागे उभा असलेला माणूस दरदरून बोलला. त्वर क्षणभर शांत राहून म्हणाला—

Restore

127

"तर मग हांग, तुझ्याबरोबर जालेले राजभट कुठे आहेत?"

"राजभट! हे तुम्ही काय म्हणता आहात?" चंद्रवर्माला त्यांच्या बोलण्याचे आश्चर्य वाटले. तो म्हणाला-"अहो, मी तर ह्या जंगलात एकठांय केव्हापासून भटकत आहे. देवाची कृपाच समजा तुमच्या ह्या राक्षसी कुठ्यापासून ह्या साखळीनेच मला वाचवले. नंतर ह्या कुठ्याने मला तुमच्यापाशी येण्याचा रस्ता दाखवला. म्हणून तर मी इथ येऊन पोहोचलो."

"हे तर खरेच आहे की ह्या लोखंडाच्या साखळीमुळेच तुझं प्राण वाचले. ह्याच लोखंडी साखळीने ह्या कुठ्याला बांधून माझा मुलगा हिडत असे. बाता ते राजभट

त्याला पकडून घेऊन गेले. तेव्हा हि साखळी तुम्हाला जंगलात कुठेही पाहली, तुमच्या हातात ही साखळी पाहून ह्या कुठ्याला वाटले की त्याच्या मालकाचे तुम्ही कोणी भित्र असाल. म्हणून तुम्हाला जीवानीची स्थाने सोडून दिले. आता हे सांग की माझा मुलगा जिवंत आहे का? राजाने त्याला ठार मारले?" त्या माणसाने त्याला विचारले.

चंद्रवर्माला हे सर्व बोलणे विचित्र वाटले तो मनात विचार करू लागला की, ह्या माणूस आपल्याला राजभट समजून राहिला आहे. त्याच्या मुलाला कैद करून नेणाऱ्या लोकांपैकी आपण एक आहोत असा त्याचा गैरसमज होऊन त्याने आपल्या पाठीला

भाला ठेकून ठेवला आहे. बाता ह्या कळीण घेऊनून कोठे सुटायचे."

तेवढ्या कळीण समस्येतून सुटून त्याला एक त्रास सुचला. त्याने आपल्या कमरेची लटकती तलवार त्याला हाताने दाखवित म्हटले-"महागय, तुम्ही तर माझ्या

बाबतीत गैरसमज करून घेतलेला आहोत. तुमच्या मुलाला पकडून नेणाऱ्या लोकांपैकी मी नाही. तुम्ही ज्या राजाचे नाव सांगता तो मला माहीत सुद्धा नाही. माझ्या कमरेची हि लटकणारी तलवार पाहिले तर तुम्ही काढून घ्या, नंतर आपण ह्या गोष्टीचा विचार करू!"

चंद्रवर्माचे बोलणे संपत नाही तीच त्या म्हाताऱ्याने त्याच्या हातातील तलवार

सदस्यात स्तराऱ्या हाताने ओढून घेतली व तो म्हणाला-"बाता तुम्ही पाक्षीमागे यळून पाहा आणि त्यातून तुम्ही काही रंगाफटका करण्याचा प्रयत्न केलात तर तुमचे मरण निश्चित समजा."

चंद्रवर्माने एक विधेयवास घेतला व नळून पाक्षीमागे पाहिले त्याच्याजवळ एक सत्तर वर्षांचा म्हाताऱ्या उमा होता. त्याच्या दाढीचे डोक्याचे केस सफेद पांढरे झालेले होते. चेहऱ्यावर सुरकुत्यांचे जाळे पसरलेले होते त्याने आपल्या लटपटत्या हातात एक लाच भाला घेतला होता. दुसऱ्या हातात तलवार घेऊन तो उमा होता. त्याचे डोळे पेटत्या निझाऱ्यासारखे लालवंद होते."

"मी कोणी राजाचा माणूस नाही. मी तर ह्या बंगलाल वणवण प्रटकत राज्य घालवून वसलेला एका राजा आहे. सांग तुझ्या मुलाला कंद करून घेऊन जाणाऱ्या राजाचे नाव काय?" चंद्रवर्माने विचारले.

"काय रे तुला हे तरी माहीत आहे का की तू कोणत्या राज्याच्या चरहीवर बसून उभा आहेस?" म्हाताऱ्याने आपली संका प्रकट करीत त्याला विचारले.

चंद्रवर्माने नकारात्मक मात हलविली म्हणताना चंद्रवर्माच्या डोळ्यात निरक्षून पाहिले आणि म्हटले— "तुझ्या कपड्यावरून अ कोठ्या चालण्यावरून तर माटते तुला हा प्रवेश नविन आहे. तू खरोखरी राज्य

गमावून ह्या राज्यात प्रटकत असलास तर मी तुला तनयनेत्र लहानपण करीत परतु त्याच्या बदल्यात तू मला मदत करण्याचे वचन द्यावयास पाहिजे?"

"तू पाहण्याकडून कोणत्या मरतीची अपेक्षा करतोस?" चंद्रवर्माने विचारले.

माझ्या मुलाला रुद्रपुरचा राजा पकडून घेऊन येता आहे. त्याच्या शिष्यांनी घेऊन त्याला कंद करून नेले आहे. मी त्याच्यापासून स्वतःचा बचाव करून घेऊन इकडे ह्या जंगलात भटकत आहे. मला तर मनापासून आता असे वाटू लागले आहे की, त्या राजाची दुश्मनी प्राप्त करून जाण्या काही जास्त चिंता जमू शकत नाही. जर आतापर्यंत राजाने माझ्या मुलाला ठार केले असेल तर मी काहीच करू शकत नाही. परंतु तो बचाव पंगेत ठार झाला नसेल तर त्या राजाशी काही सलोखा प्राप्त करून त्याला कांशाच्या जिल्ह्यापर्यंत घेऊन जाण्याचा नकाशा मी त्याला देईन." म्हाताऱ्याने उत्तर देत म्हटले.

"काय म्हणता? कांशाचा किल्ला?" चंद्रवर्माने अत्यंत आश्चर्याचकित होत त्याला उद्देशून म्हटले— "तुम्ही ज्या कांशाच्या किल्ल्याची गोष्ट सांगता बाह्यात ती मी माझ्या बळपणी किल्ल्यांच्या तोंडून ऐकली

आहे. ते लोक सांगत की, तो कांशाचा किल्ला पश्चिम दिशेकडच्या समुद्र किनाऱ्यापाशी आहे आणि तुमच्या तोंडून हे ऐकून तर मला अतिशयच आनंद झाला आहे की तेथे पोहोचण्याचा मार्गाचा नकाशा तुमच्या पाशी आहे?"

"हो, हो! हि तर खरी आव्हानाची गोष्ट आहे असे म्हणत तो म्हातारा बोटा विचार करीत मान झाली घालून बघ बसला नंतर मान वर करीत म्हणाला— "कांशाच्या किल्ल्याचे ठिकाण माहीत करण्याच्या कामी वाजपयंत किल्ल्यांनी आपले प्राण खर्ची घातले आहेत. हि गोष्ट तर तुला माहीत असेलच ना?"

"हो, हि सर्व माहिती आम्हाला आमच्या पूर्वजांकडूनच कळली आहे." चंद्रवर्माने म्हणाला.

चंद्रवर्माचे बोलणे ऐकूनच म्हाताऱ्याला हसू आले तो म्हणाला— "मला बघी संका येते की, तुम्हाला कांशाच्या किल्ल्याची चांगली कल्पना असावी व त्या किल्ल्यापर्यंत जाण्याच्या वाटेचा नकाशा माझ्यापाशी आहे. तो माझ्या आण्यापेक्षापेकी एकाने हस्तगत केला होता आणि हि गोष्ट रुद्रपुरच्या राजाच्या कानावर घालण्याच्या हेतूने मला इथे पाठविणें परंतु मी त्याच्या बोळाचात घुळ फेकून इकडे पळून

मालो. परंतु माझा मुलगा देवल मात्र त्याच्या तावडीत सापडून कंद झाला. जर कां शाच्या किस्सातील मिळणारे घन बोहेकार ते मला देतील तर मी तो नकाशा त्या राजाला साबरास तयार आहे, परंतु ह्या कामा करीता मध्यस्ती करायचास हवी त्याच बरोबर माझा मुलगा देवल ह्यालाही त्यांच्या हातून सोडवून जाणावयास हवे. तू जर ह्याकामात पछा मदत केलीस तर मला मिळणाऱ्या संपत्ती मध्येल काही वाटा मी तुला देईन त्या संपत्तीने तू आपल्याला वाजपयक असलेले सैन्य बघवून परत लढा देऊन स्वतःचे राज्य प्राप्त करविल." म्हातारा म्हणाला.

म्हाराच्योचो बोलचालां प्रवरमार्गे वांतातने
 एकले त्याका वाटू लागले म्हत्तारा म्हणजे
 असा तसा घावा माथूस वाटत नाही
 व्याचबरोबर म्हत्तारा आपले काम साध्य
 करून घेण्याकरीता स्वतःचे शेके उत्तम पैकी
 बालविण्यात नाही कपूर वाकी ठेवत नाही
 "तुम्ही ज्या अटी धातल्यात त्या सवे
 मला मंजूर आहेत. आता तरी मला त्या
 कावाच्या किल्ल्यापाशी जाणाऱ्या वाटेचा
 नकाशा दाखव ना ?" चंद्रवर्मा म्हणाला.
 म्हत्ताराने मनापासून एक वार चंद्रवर्मा-
 रड पाहिले व म्हत्तार तो वाही बोलणार
 दलबल व वही वरच जे रडाय रडा व
 माथळ एक आली म्हत्तारा एका हाताने
 उडो मारून दारातून बाकातून बाहेर पाहू
 लागला व फिरून चंद्रवर्माला म्हणाला-

ते पण राजाच शिपाया ह्याच दाजला
 धन आहेत मला तू मला वचन दे की
 त्यांना माझ्या मलाची मुल्लाप मुला
 केरी व किल्ल्यात ल मिळवाया सुपती
 मीस अशी माग मला वांयला करून आज

तरन मी त्यांना काय व म्हत्तार
 दाखविण्याच्या मार्गाचा नकाशा देईन तम
 तू मला वचन दे" वसे म्हणून म्हत्तारा
 सोपडीच्या बाहेर आला व गळन
 जंगलातल्या झाडाखालात गायब झाला

क्षणापासि हे सर्व घडलेले पाहून चंद्र
 वर्माला अचंबा वाटला तो विचार करू
 लागला की झरोखरी एक अमाधारण
 माणूस वाटतो आहे मला संकटाचा तोंड
 दाखवत मागून स्वतः गुपचूप जंगलात पळून
 गला आता काय करणें तरे ?

चंद्रवर्माला समजनासे झाल की त्या
 लागले आपण काय करणें? नेवड्यात
 तळवार व भाऊ वतल्या मोतकाना
 न पडोला चारी बाजुस. खरल व दाटाविले
 म्हणाले-"आत जे कोणी आहे त्यांना
 ताबडतोब बाहेर माव नाहीतर त्यांना
 मलाच खुपसले जाईल राजाच्या सैन
 फात दरातून धरल

चंद्रवर्मा तळ एकत्रित धोराम हाण्डाच्या
 बाहेर आला (कथा)

नत्कीरचा नोकर

विश्रामाविरामने आपला हाट्ट सोडला नाही
 तो अग्राजवळ गेला, अत खांबावर
 काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे नीन
 होऊन स्पर्शानाच्या दिवत तालू लागला.
 तेव्हा प्रेतात बसलेला नेताळ त्याला
 म्हणाला-"राजा या खगात कोणत्याही
 गोष्टीचे मत्प ठरविणे अनावय आहे हेच
 पहा ना! तू एवढे श्रम करून आहेस त्याचे
 काय झाले मला तर अशी सत्ता यंत की,
 तू कोणत्यातरी अपरर्णय व हितेषोचा
 सत्ता एकलला विसतोस अफात चुकीमुल
 राजसन्मान मिळानेच्या नत्कीर ह्या मत्ता-
 कर्वाळा आपल्या स्वार्थसामाना वाचत
 होणे भाग पडले की ह्याची गोष्ट तुला
 सांगता वस देऊन ऐक ' असे सांगून तो
 गोष्ट सांगू लागला

नत्कीर विमळगोरी राज्याचा दरबारी
 कवी होता राजाचा तो अत्यंत प्रिय होता

एक दिवस जेव्हा त्याची भेट झाली नाही तर राजाला चैन पडत नसे

तत्परीर जवळ असत एक खास गुण होता की तो कोणाकडूनही द्रोतित असल्या तरी दुसऱ्याला त्याचे ते दोषणे एक प्रकारे क ध्यायमक वाटत असे आपल्या कुटुंबात पत्नीसह व भूलासह व उत्तर नत्कीरच्या ब्राह्मण नां काव्य जालीनव बालित अस त्या क रण मुळे सर्व तरगत त्याचा राबणवा होत असे

जेव्हा का दुसऱ्या कोणी माणूस त्याच्या प्रमाणेच ब्रालावपास लागला तर, घटकेत दुसरे लोक अवहेलना करीत त्याला म्हणत - वाचाचं कातडं ओढून सली काडी वाप

वतत तसने हे वागणे फक्त नत्कीरलाच शोभून दिसते

नत्कीरच्या घरी केशव नावाचा एक नत्कीर होता त्याला साहित्याची अभिरुची होती दुसऱ्या शिकारी त्याला जास्त पणाराची नाकरी सुद्धा उपलब्ध पण होती नत्कीरच बोलणे एकावे हा एकाच उद्देशाने तो त्याच्या घरी नत्कीरी करीत होता तो खूप कष्टाळ व हुपार होता

केशवला जवळी रुढी कामातून माकळा वेळ मिळते तेव्हा तो साहित्याचे अध्ययन करण्यात घालते नत्कीरच्या मूखातून जे जे बाहेर पडते ते तो घन सावून एके नत्कीरला ते पाहून त्याचे खूप कोवळ वाटे व तो त्याला समजावून घ्या अशा प्रकारे केशव सुद्धा कविता रचू लागला तो जवळी घरावाहेर पाडे नत्कीर भाजीकरीपेशां जाणाऱ्या घराच्या लोकांना काव्य घोगत लालू लागत काही लोक त्याच्या वाक्चातुर्यावर खुल झाले त्याला म्हणत कंठर काम तु आहस नत्कीरचा नत्कीर तुला कष्ट आल नाही तर कोणाला येणार"

एक दिवस नत्कीर ब्रालावक ओजारा पडला त्यामुळे तो राजदरबारात गेऊ शकला नाही नत्कीरला वाटू लागले की आपण इला नाही तर राजा घाट पहात

गहीन तसा विचार करून त्याने केशवला बोलावले व म्हटले - अरे केशव, तु राजदरबारात माऊत राजाला असे सांग की, आम्हा वफाराकीत अमावास्या आहे

कवी लोक म्हणत चकोर पक्षी नट्टी चंद्राची वाट पडत असतो व चादण्याला नट्टी भाषले खाद्य बनवित असतो इथ नत्कीर चंद्र आहे आणि राजा चकोर आहे अमावास्याच्या दिवशी चंद्र दिसत नाही त्याचा अर्थ नत्कीर येणार नाही हि गोष्ट त्याने काव्य रूपान प्रकट केली केशवला ती मांडतोव समजली

केशवने राजाचे दर्शन घेत म्हटले - हे चकोर आज तुमच्या कवीना अमावास्या आहे हि गोष्ट आपल्याला सांगण्याकरिता नट्टमान मला पाहिले आहे

राजाला समजली की केशव नत्कीरच्या पक्षीच झाले आहे यावर राजा त्याला म्हणते - तु जाऊन बटवले खा, की पा तेलत घेऊन आहे

केशवने ते कुन घेव घेतले व पाहून राजाने त्याला विचारले - "काय तुला माहित आहे का" की कोणत्या राजा करीता आनंद झाले आहे

व "ताहे" तुम्हा स्वाधा आज्ञात केशवने अकथान उत घेत म्हटले

ते उल्लेख करून माझाच नेहण रागान लालबुद झाले तो म्हणाला - नत्कीरच्या घरी काम करताना यामुळे तुला माझे कोणते मयत्रल असावे म्हा मला अय वाटत नाही की तु माझ्या बालपणात मला अय दावशील हे बघ माझ्या रुढी वी वाचने परतेवर अने माणित हा बाईना तर तुला तुम्याची रुढ खरो लाल

केशवने विरहगुनेक निवेदन करीत म्हटले - ब्रालाव, आपण अमावास्याच्या अत्यंत विचार केल्या नाहीत आता येण हा महिमा शुल्कमक्ष आहे यामुळे आपण असे समजत खण झाला अ इथ ना ? की आज पासून यंत्राची दिवसदिवस वाढ हात

जाईल त्याकारणास्तव मी आपल्याला स्वार्थी म्हणून संशोधले

केशवचे बोलणे ऐकून राजा प्रसन्न झाला व म्हणाला, 'तू खराखुरा नत्कीरचा योग्य नोकर आहेस. तुला होलणे ऐकून मला खूप आनंद झाला. तू तर प्रथमच देशासाठी आला आहेस. मग तू एवढे होलण्याचे घाडस वसे काय केलस ?'

'जर ते असे बनले तर साक्षा होत वरच राहील ना ! मला भीती कशाची वाटेले ?' केशवने उत्तर देत म्हटले

राजाला त्याच्या बोलण्यातून संवसे काजला नाही राजा म्हणाला— स्पष्ट संशय ते असे बनले म्हणजे काय ?

'जरे म्हणजे आपण ह्या राज्याचे राजा आहात पण सध्या माझा शालधन राजा बनला आहे त्यामुळे माझा मान उच राहिला ना !' केशव म्हणाला

त्याला माहित होते की राजा ह्या शब्दाचा अर्थ सुद्धा चंद्रमा होना नत्कीरला सांगून पाठविले की, आपण चंद्रमा वाहता राजाने केशवच्या हुयागरीवर प्रसन्न होऊन त्याला योग्य ते वाचने बरितस दिले व म्हटले, अमाशम्यना दिव्याची जकर असले त्यामुळे तू यत्न कर

केशवने घरी येऊन सर्व घडलेली हवोपठे नत्कीराला सांगितली नत्कीर व राजा म्हणाले— केशवने तू काय वाट्या कडे काम करता करता स्वतःला एवढीत समजू लागलास की ? आपणामुन तुझी मान जमने नाही तू ह्या देशाचे काळू काय

नत्कीरच्या राज्यातील याग एक योग्य कारण होते ते म्हणजे आजपर्यंत राजाने नत्कीरला मित्राच हुयागा आपाची समुत्ते केला नव्हता त्यामुळे देशाकडील राजास प्रथम केशवने एकताच नत्कीरच्या मनात त्याच्याविषयी ईश्या उत्पन्न झाली

केशवने नत्कीरच्या पाया पडले त्याला चित्तविलं जे आपली आज्ञा असले तर यापुढे मी कोणामुसार कोडे उघडणार नाही पण कृपा करून मला ठेऊन घ्या

थोड्या वेळाने नत्कीरला राजा वात झाल्यावर तो म्हणाला— एक आज्ञासुन मी सांगितल्याप्रमाणे तू काढीने मोन उघडना कामा त्या

दुसऱ्या दिवशी मुळा नत्कीरला कां वातले नत्कीरने त्यामुळे व्हाते त्या दिवशी आपल्याकडील एका अर्थवर नोकरास निराई देऊन पाठविले. राजाने त्या नोकराजवळ केशवच्या वाढतीत चौकशी केली त्या नोकराने तो गोष्ट नत्कीरला येऊन सांगितली ते पाहून केशवविषयी नत्कीरच्या मनात दुष्पट द्वेष निर्माण झाला अशातडेन चार दिवस होऊन गेले पांचव्या दिवशी रावयेताला आराम वाटल्यावर नत्कीर राजदरबारात गेला राजाने त्याच्या तब्यती विषयी चौकशी न करत व देशाची खुवाला विचारली

त्याच्या उत्तरावर नवान खुवापली नत्कीरला म्हटले सुंदर चंद्रनक्षत्राला आपल्यासमोर जाऊनले पाहून मुळा आपण चिंता कां करत चंदन तर आमच्या देहाला फायदा आना

दुसरे नत्कीरला असे स्पष्ट करवयाचे होते की—आपण एक सुमधीत चंद्रनक्षत्र आहोत आणि केशव त्याचा गव प्राप्त झालेला एक माणुस आहे

राजाला नत्कीरचे बोलणे ऐकून अन्यत आश्चर्य वाटले ती म्हणाला—माणुस जे

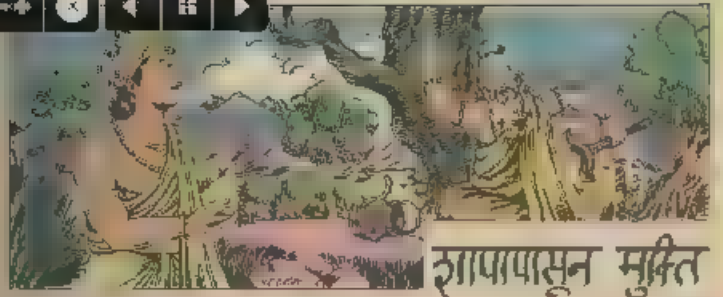
चंदन आपल्या अंगाने फायदी तो तर त्या ब्रह्माचे यश सर्वत्र पसरवत असतो आपण तर अस्वस्थ होऊन मला बटावला आता आहूत

नत्कीर राजाची आज्ञा घेऊन खुपचाय तेथून निघून घरी आला व केशवला बोलवून घेत म्हणाला 'केशव, आजपर्यंत तुझी प्रतिभा मी जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला नाही मी आजपासून तुला माझ्या तोडीचा पंडीत अंतर्गण्याचा प्रयत्न करेन मागचे चार दिवस तुला माझ्याकडून अदुःख सहन करावे लागले त्याची बक्षी क्षमा कर

दशवरे गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला— 'राजा ! नत्कीरसारख्या महान कवीने

बापच्या वदरी अक्षरंभरा केवळ भोकरा-
जवळ क्षमा मागणे म्हणजे किती लाचारीचे
आहे परंतु एक गोष्ट मात्र सरी आहे की
राजाने केशवची केलेली प्रशंसा पाहून
नत्कीरच्या मनामध्ये त्याच्याविषयी द्वेष-
भावना जागृत झाली हि गोष्ट महाकावी व
केशव त्याच्याशिवाय दुसऱ्या काणास
समजण शक्य नाही जरा काशी दुष्ट डाकू
किंवा चोर कांसेनापण हा असा भाव त्यांच्या
मने दिसत नाही परंतु तसल्या गोष्टी इतर
लोकांच्या समीर प्रकट झाल्या तर मान
लाज व भीती झाले मन कुठेत होते असा
मिथिल महाकावी नत्कीर झाला आपल्या
स्वभावाची आज वाट लागली व त्यामुळे
त्याने नत्कीर कांसेना पण त्याच्याजवळ
क्षमा मागितली पण ही गोष्ट हास्यास्पद
नाही का? राजाने नत्कीरच्या जवळ जे
श्रीरक्षण काढले त्यावरून नत्कीर इथ्या
करभारा आहे हे स्पष्ट झाले त्यामुळे
त्याने केशवची क्षमा मागणे बरीचच आहे
वा शंकराचे समायोजनकारक उत्तर माहीत

असून तु दिले तः ११४ तर तेच १० पास
तुला माहीतच आहे तुझ्या हावयाची शंभर
सकले सकल तुझ्याच पायावर कोळ
मागलेल
तुम्हाला १२५ म्हणाला अस ममजे
थव आहे का न काश्ची ऐवळी तुमच्या
माणसांला ममजेली अशील पण तु राजा
हि गोष्ट गाडली नत्कीरने तरतार अह
हि गोष्ट मागण्याव शीला केलाकल्या ऐवळी
तुमच्या अर्धवट माणसास बाहेल भाग
जवळ नत्कीरने उभा मागितल की बदल
चुस व ते कवणारी अर्धवट तंदा
राजाकर माहित होते तो स्वस्थ
सात्वावर बरकारात माला आहे परंतु
त्याने त्याला अस्वस्थ स्थितीत भटवयास
आला हे म्हटले आहे त्या गोष्टीवरूनच
समजणे की नत्कीरने का आपल्या राक्याची
केशवची क्षमा मागितली
असा तः ११४ राजाच मोन भग होतच
बंताळ प्रतासह माहूम माला आणि
झाडला जे ११४ मोडकू लागला कथित

शापापासून मुक्ति

चंद्रमुख सावाचा एक गंधर्व पृथ्वी लोकात
आला व जंगलाने भटकू लागला भट
कलाता चुकून त्याचा पाय एका शूरीच्या
कमंडल्या लागला या अवाकान त्याची
तफस भग झाली त्याने आपण कायान
चंद्रमुखची निंदा करीत म्हटले 'अरे
गवळ्या मधवा तु माझ्या तपाचा भंग
केलास त्यामुळे तु माझ्या हाताने आणि
यापुढील आयुष्य नैमिषारण्यातच व्यतीत
मुनींचा शापवाणी ऐकताच चंद्रमुख
रथा घरपक्ष लागला व मुनींच्या पाया
पडून आपल्या अपराधाची क्षमा मागू
लागला यावर मुनी शांत होत म्हणाले
तु त्या जंगलाने भटकत आहेस त्या
रम्यावरून जंगलाच्या माणसांना पाहून
तु कक्ष किंवा फोड तुझा थावज
ऐवळी तो माणूस तसल्या जागी उर
होईल सतर १२ त्याच भक्षण कर तुझे

भोरभगे ऐवळी भुडा जी कोणी माणूस न
वाढरता जिवत राहिल त्याच्या पासूनच
शूच्या शापाची मुक्ति होईल
चंद्रमुख एक ब्रह्मराक्षस झाला व तो
नैमिषारण्यातील सागावरधरा एका दाट
साडाच्या डेलीत सहू लागला
एका संघाकाळी तो भुकेने कासावीळ
झाला असताना एक माणूस त्या रस्त्याने
जाताना त्यानी पाहिला त्याक्षणी
तो जोरात किवाळून ओरडला. ते
ऐकताच तो माणूस पावरून जाऊन
वाडकन जमिनीवर कोसळला व गरब
पावला ब्रह्मराक्षसाने त्याला छाऊन
टाकले व आगली भूक भागविली
त्या घटनेनंतर तेथील आजूबाजूच्या
गावातील लोकांना समजण की, त्या जंगलाने
एक ब्रह्मराक्षस राहत आहे त्यामुळे
लोकांनी त्या रस्त्याने येणे जाणे बंद केले

बहाराखवाने ते शाड खोडले व हो नेवून निघून दुसऱ्या जंगलात गेला. तेथील एका मावाचा आसरा घेऊन राहु लागला परंतु तेथे त्याला बराच काळ अनुषाचे मांस खावयास मिळाले नाही त्यामुळे त्याची बूक खूप वाढली

त्यामुळे त्याने दुसऱ्या एका जंगलात जाण्याचा विचार मनात बाणवला तिथेवयात दुपारच्या सुमारास एक माणूस त्या पायवाटेत येत असताना दिसला

बहाराखवाला आश्चर्य झाले तो एकदम किचकळत त्याच्यापसोर येऊन उभा राहला सरी सुद्धा तो माणूस व बाबरीत खाली मान घालून बळकट झाला

मुनीच्या सान्निध्यप्रसाधे तो गंधर्व क्षापापाहून मुक्त झाला व त्याला आचल पूर्वशप मिळाले. त्याच्या बद्दल बापली कुतजवा प्रकट करण्याच्या उद्देशाने त्या आशंकुलास बंदून स्थानी त्याला आपला वृत्तांत कथन केला जर का काही त्याला आपली सवत हवी असेल तर निसर्काच

आपल्या कडे सगळी स्मृती सगळी त्या आशंकुला व्यक्तिने बद्धमुखकडे एवढी पाहिल व विस्मयपूर्वक त्याला म्हणाला- मी एक बळकट तज्ज्ञा वहीरा आहे मी माझ्या अगदी जवळ घेऊन होल तज्ज्ञाच मला एक येईल

हे उत्तर ऐकताच बद्धमुखला समजेल की आपण इतके कर्मकर्म ओरडली तरी सुद्धा हा शांत कसा व झेला कसा नाही ते पाहून गंधर्वाला हसू जाले त्याच्या शानमुक्तिये कारण म्हणजे तो यची बाहिरा होता. तेव्हा त्याने त्याला चांगले एक यावे ह्याची याचना केली व त्याला सर्व बाबेलेही हळीत सांगितली.

आपल्याला बहारेपणापासून मुक्ति मिळाव्यामुळे तो माणूस चद्रमुखच्या पाया पडला व त्याला साष्टांग नमस्कार घालत म्हणाला- महाराज आपल दूर्भाग्य माझ भाग्य ठरेल

चद्रमुखने भिववृत्ती मुक्त मान झालेली व ती गंधर्वे लोकात नेघून गेला

आपली देवळे मीनाक्षीचे देऊळ

कोण्या एकाकाळी देवराजा इत एवढी लोकात झाला व एका सुंदर गंगातून हिंदू खागना तेथे बसलेल्या एका सुंदर रथगिरी जावेत त्याने परमेश्वराची ध्यान-धाराची केली व त्या प्रदंडाला पवित्रता मिळवून देऊन तथून निघून गेला

हा गौडीनतर बोदवा दिवसाने एक राजा शिकार करण्याकरिता त्या ठिकाणी आला परंतु त्याचा पिकार क्षरण्याचा उलाहं हळूहळू मावळ लागला त्याचे मन शांती व देवाची भक्ति ह्या वास्तवने उंचबळून गेले त्याने मनामधे आपली राजधानी त्या जागेत आणण्याचा विचार केला

त्या विवर्णा गळी राजाचा मन स्वप्न गढने म्हणून त्याने या अश्विन अष्टका पासून कोसळले आहे व रिकार पाऊल पाडत आहे असे पाहिले दुसऱ्या दिवशी तो त्या आपली पूर्व जन्माची तथे लक्ष व त्या तथेने राजापासून नमिकेला मदुरा गेले.

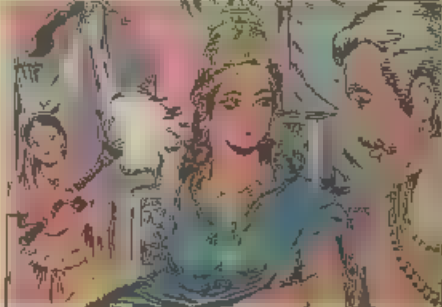

काही काळानंतर त्या राजावर एक मुलगी झाली तीने जन्माला झाले होते मायाच्या आकाराचे होते होते म्हणून तिचे नाव त्यांनी मिनाली असे ठेवले राजाचा ती एकुलती एक मुलगी होती

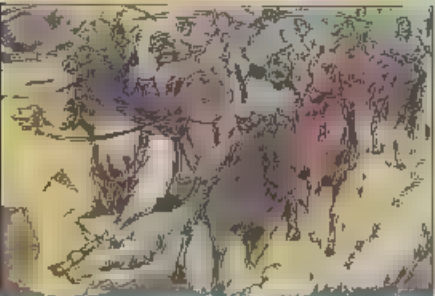
राणी मीनालीने स्वतः जागीने सैर्याने नेतूच करून शावू सैर्याला सार्वेचीपट्टी करून बांधून तीने विजया रात्रीने सैर्याला मूकबाबा केला त्यामुळे कोणी निव्या मधा टकाव मक जाक ना रात्री स्वतः जवू सैर्या बावटलो थावच इकडे तिकडे सैर्याचा पळत गेले

बहाल बघानच राजकुमारी मीनालीने सर्व विद्यात माविषय संपादन केले त्यामुळे प्राप्त होनाच राजाने तिचा राज्याभिषेक केले आपल्या वडिलांच्या मुल्यु यथेत राजकुमारीने सारया उभेने सर्व विद्याकारांवर तीट सांभाळला

रावू सैर्याची हल्ला करीत करीत मीनाली आपल्या राज्याचा मधुहो पाट करून प्रचलल्या जंगलात झाली तिचे तिची मकर झपटोवित माणसाची गोड पडली तिने त्याला डोळ हिप्काऊन पाहिले अ आपल्या पांढऱ्याला जम म वातून याचकले

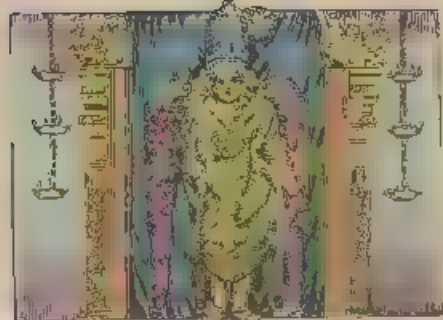

मीनालीराणीचे वैभव पालन आजु-सावुच्या दशोदे राजे निव्या वैभववावर जळ ल गले म इथ्या कर मातान पुधा वधा यदा लोकांच्या कदान जेना होली तेनी एक बूट्टे दण्यकारभाय कया करणार ते लोक रुढा होशोन बंटे घान रागये व निरी प्रसंसा कर लावले ते पाहून आजकालच्या राजा ती तिच्या राज्यावर हल्ला केला

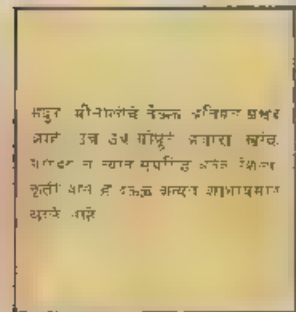
मीनालीला जेदा अपचितीत माणसाची शात पुरवी न सत्याला परमेश्वरच हाने शंकराचे दर्शन होनाच तिचा मनोजन सांभाळार जे ना क बापण पाचोना असे आहोत त्यांचेच मीनाली ज नुपुंश्चर ह्याचा विरहून बावमाटाट पार पडला

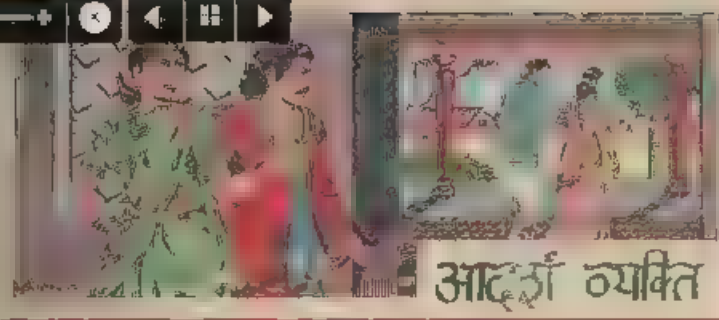
जेका जगतचा समजले की राणी
सोलासरी पल्लवीदान अवतार आहे
तेव्हा सवेक्षण तीची मुजा काह लावले
जव्हा तीन आठव्या रात्रि रात्रा त्या
कला तव्हा तिची प्रसमा बनवून
नाक पिल्ले दुन नसे पयले सदर
मनालोला देवळाच्या आत लावून
मुनदेवताच्या एत की गुरु प्रतिष्ठापना
करी आहे.

सदुर सोलासरीचे वेळाने अविनायक
जग उच उच गोष्टी जगारा खंय
शरीर न न्यान मपसिठ असे देवता
होती थाप हे देऊ अत्यंत आभासमान
थाने आहे

अपत्या वेळानेच नाही तर सवे
दिव्यातीन रात्रे भक्ति अहारात
प्रसिद्धी शत्रुलेने हे मद्राई यशोना
मीतसरीथ देऊळ आहे खंय
देशदेवीतून पावकल त्या गावत
मेलात पकाराच्या शक्ति पय चापूणे
गोलांच्या द्युतीने हे देऊळ दवा पुन
दुपलेले वसले

आदर्श व्यक्ति

राजापुर नावाच्या गावात राधाबाई व

गोविंद नावाचे एक जोडी रहान होते
गोविंदचा गावात चांगला शेवमेवा होता
परंतु संपादकांपी तबेजण धुणा वनीत
असत झाचे एक कारण होते ते म्हणजे
तिची बडबड मुखेवणा व हुरी स्वभाव

राधाबाईची माळी मुलगा केशरीराय
झाले होते परंतु लग्न काही व्रमत नव्हते
हुंडारांडा व पातगाय बग्यार हे संपन्न
कुटुंब असून त्या मुलीचा कांका मुलगा
बाक्याय तयार होईना त्यामुळे राधाबाईना
अत्यंत वाईत वाट त्या पनात म्हणत
आपल्या एका उपवा मुनीचे लग्न करत
ताही ती हजेर असक तरुण मुलीचे काय
होके होते असलेल

राधाबाईना ठाऊक होते की, आपल्या
पर च पावात वन्यापकी नाव आहेत व
सवेक्षण त्याच आदर कारणात फक्त

आपला सवेक्षण रूप करताना जर
आपण आपल्या तबे शाय्याची वागला
अमनी तर मनाच्या कप वी दिवतना
अप याका पाउरी पयले व न हजारा इत
जमले अपले

ह्याच विचारातून तेन आपल्या पत्नीचे
मन अशी मुमकिन तर सवे गावातील
लाक मान देत ते मुमकी नाव लोवत
सुद्धा आहे मनाच्या पमात मुद्धा नुसत्या
भाषण नाव ते वपणाचा दव्हा आहे
नेव्हा मला काय ते व श्यास पंगीज काही
जाय मना ना

पत्नीच्या मून वन पडलल उदमार ऐकून
त्याचा एकदम ते व गोष्टीतून के. श
मनाची कंक व निव्या सोनाळ पणाला
पुन्ना वतामना होता गोविंदचा कडून
तिचा वसलल्या ते व शिष्या ती शारकीच्या
सवेक्षण त्याच आदर कारणात फक्त

गोविंदनं अत्यंत आनंदाने तिला म्हटले - काय ते कोणत्या अज्ञान दिवनेन तुम्हाला डोक्या वदल घडवून आणला पण एक माझ लक्षात ठेव घडोली सैबी करताना जर ही आपल्या यथावस्थित प्रमाण तुम्हाला मदत करेल सलोचन तर आपणच पुढे त्याक मात डोक लागलोस

गंधाबाईंना आपला तब्यराप्रती अत्यंत गाढ विस्वास होता तिला शक्य होते की नवरा व्यवहारज्ञानाने चाणक्ष ग्रह त्यामुळे तिला दुसऱ्याच दिवशीणभुन आजुवाजुव्या लोकांवरून नजरांत खर मालूम माणसाचे दर्शन घेण्यापासून निवडून गाभा प्रसन्न करण्याचा शब्दसंग मुक

केला असे वरचे दिवस उलटल परंतु तिच्या आपल्याबद्दल लोकांची काय प्रतिक्रिया होती हे पाहण्याची उत्सुकता वाटू लागली तिला प्रथम गंधारीपाजारी आपल्याबद्दल काय वास्तविकते हे पहायचे होते कारण मित्र मागाचे वरचे दिवस शंकाप्याने हळू नरन केली होती

गंधाबाईंच्या गंधारी कामाची नावाच्या वरुचे वर हने तिच्या घरी अस्वभाविक्या सवे त्रायका दुपारी एकत्र जमून गंधाबाई करत होत्या एक दिवस स्वतःच्या हावावा उज्ज्वल झाल्या पाहून गंधाबाई भितीला कान लावून संभ्रमण हांक लावल्या

त्यांनी एकत्र म्हणून होती - 'राक्षस बाईंच्या वागण्यात अकस्मात असा बदल कसा घडून आला समजून नाही कारण काय माहीत आहे' त्या दिवशी चुकत रात्र कृष्ण माझ्या हाडावर सोडतो व मी अत्यंत वेदनेने विव्दल होत तेव्हाच त्या माझ्या घरात शिरल्या माझ्या दोलाका हात जोपयच त्याचे हाती वर माझी सर्व स्वयंपाद पत्र कळत राह्या

दुसरी बाई म्हणाली असा, तेव्हाच काय काल तर मग त्याने मुल सलत खंडने त्याच्या दागदागी गेली व आज गंधाबाई आगोरीरड करू लागली तसेही तीस जमने दागेर कोवळले व हसन अन

विचून गेली हा दुर्दैवर मुलाने तिच्या दोस्तसमोर दसा केला तर ती त्याच्या पाठीमाग काठी वळून बाबल जम हे तर मी विव्दल व आहे नमून व

अशा प्रकारे त्याचे दोकणे सुरू होते तेव्हा त्यानेच एक म्हणायला हळू सावाजान म्हणाली 'हे मागे प्रकार पाहून तर वाटू लागले आहे की, हात काहीतरी गूढ असावे आपल्याला सायचे राहिले पाहिजे तिच्या मुलांचे लघ्न अवघण म्हणजे एक कठोर काम झाल जाहे आणि त्याच वरुवर सध्या त्याच्या शेताने पिक मुळा चांगले होत नाही

हे एकलगाव खानभर गंधाबाईंना ठोक्कावर कोणतीही डाढा सारच्या सारखे सात आणि विचार करू लागल्या की, आपण आजारीत गंधारीपाजारीचा जो फुटत मदत केली ती सर्व माण्यात गेली

शजायेंच वेलणे ऐक्यातून तर तिच्या आता भोकराकरीत व लहू व मूलच्या मन्नात बायला तिच्या काय जाव निमीष आका हे जणोपाची उत्सुकता लागून राहिली

आणि कसंयम सुयोगाने तिला आपल्या परमारा सोलकरीण मख व तिचा नवरा लक्ष्मण ह्यांचे बाळगे एवढ्यापास मिळाले ते फक्त मी अजभर आवाक झाली

मायाच्या एके दिवशी सोलकरीण सखनी तोषे एक सुंदर बायलेचा भाट खालो पाहून जोडले होते ह्यापूर्वी ही असे करतो तर गंधाबाईंनी आकाशपाताळ एक केल अमने परंतु तसे न करता पीने समजुलीन धकत सोलकरीणांसाठी व मायाच्या गोडून दिले होते

सखून जाऊन हे घडलेले आपल्या नवायस निवेदन केले व विचारले 'काय हो, सोलकरीणांचा हा एकदम बदल कसा जाय झाला'

मनागम थांबा विचार करीत म्हणाला "गंधाबाईंपूर्वी दस खूप सुंदर दिसतात ह्याम अठवड्यात मी एकदात मुका केव्या तरी प्राकरीण काही वाळवी नही

नाहीतरी कशी खचवून अगार येते तिचा काही भरवसा नाही. त्यापेक्षा आपल्याला दुसरी नोकरी पोषचे योग्य आहे. ह्यातच आपला चांगलपणा आहे.

राधाबाईंना आपल्या मुलाचे शायरी सुद्धा असेच निविज पाटले ह्यापूर्वी तर ती कोणत्याही छोट्याश्या गोष्टी करीता त्यांना मारझोड करी पण आता एकदम सगळी झाली होती त्यामुळे मुलाना तर पाटल घाला कुठला पहाऊ आपल्यावर कोसळणार आहे. आणि ती आपल्या आई पावून दूर दूर राहू लागली होती.

राधाबाईंनी ह्यावर खूप घनात विचार केला पण तीला काही उल्लाखा झाला नाही. तिने हे सर्व आपल्या नवऱ्याकडे वाचून दाखविले.

सर्वे घडलेले ऐकून योगेंद्र आपल्या पत्नीस म्हणाले, 'अग ऐक, निराश होऊ नकास व्यवहार करतानाच चांगले नाव व पस पुरवा शोध काढीत घरीच त्याच्या जोष काढावयास मुला जायची जरूरी नाही.

आणि एक गोष्ट पण मज्य आहे जी जो काम तु करत रहासिच त्याचे लावडतीव्र यथा मिळावे तसे जर मनाने आणखीच तर विराभाष पदरी येईल सर्वात चांगली गोष्ट अशा आहे की, चांगले काम करताना त्याच्या बदली काही मिळेल ह्याची आशा कधी ठेऊ नकोस.

आपल्या पतीचे म्हणणे ऐकून राधाबाई चांगल्या वागू लागल्या व त्यांनी आपल्या चांगल्या शायरीवर लोक काय म्हणत असावेत ह्या विचार करणे सोडून दिले, त्याच बरोबर दुसऱ्याला अडी अठरापोला मदत करू लागला.

ह्याच कारणांनी काही दिवसांनी हळूहळू लोकांची पण राधाबाई प्रती शंका दूर होऊ लागली व शायरी बरोबर राधाबाईंना सुद्धा सर्वोच्च आदर्शव्यक्ति म्हणू लागले.

आणि ह्याच एक फायदा झाला की, त्यांच्या मुलीने लग्न चांगले स्थळ मिळून घाटामाटान पार पडले.

शिवपूजा

शंकर व विष्णू दोघांनी आपल्या आयुधांची अद्वैतपद्धत केली आणि जलेश्वराची वट पाहू लागले.

मारादोला तो गोष्ट कळली तेव्हा ती चालंधराला भेटून म्हणाला— जलेश्वरा! सर शिव व विष्णू घानस मारावरात लेहून असले आहेत.

तव्हा जलेश्वर लगेच मानससरोवरात धाडून शंकर व विष्णू दोघांना जावू लागला ते कळेनाच ते दोघे पाण्यातून बाहेर आले आणि मानस सरोवराच्या बाहेर आले आणि मानस सरोवराच्या बाहेर आले जलेश्वराची वट पहात बसले. त्या वेळी मकराच्या हातात चक्र आणि विष्णूच्या हातात विशूल होते दोघांनी आपापली आयुध धारण केली.

मानस सरोवर ब्रह्मकल्पावर देखील जेव्हा शंकर व विष्णू दिसले नाहिल तेव्हा जलेश्वर बाहेर आला त्याने काठावर दोघांना पाहिले व तो त्यांना मारायला पावला त्यांनी दोघांनी मिळून जलेश्वरचे दोन लूकड करून मारून जलेश्वराचा वस नाश्यावर त्रिलोक्यात नवव आनंदीमानद घनारला.

कवय प्रजापतीला विप्रजिन न वाचा एक राक्षस मुलगा होता विप्रजिनाला दम नावाचा मुलगा होता दम हा विष्णूचा भवत होता त्याला बरेच दिवस मुलबाळ नव्हते म्हणून तो ब्रह्माश्रमात विष्णूचे स्मरण करून उपवनाची करू लागला.

विष्णूने त्याच्या उपचर्यावर प्रश्न हाकून वर मागवला सांगितलं तंन्हां तो म्हणाला देवा! मला जाणवला करोबरोचो शक्ति व सामर्थ्य असलेला पूज हाईल जया वर खाबा, विष्णूने तयांतु' म्हटलें

त्रिलोक त्रिकुणाची शक्ती त्याच्या अंगी असावी ती अजिंक्य असावा सर्वगुण नग्न असावा त्याच बरोबर आपला परमेश्वर असावा आणि अतर्धान पावला हस आपल्या धारी परतला ह ती ह्मणवानी त्याने आपल्या पत्नीस सांगितली त्यातुन प्रयासमयी त्याच्या बापकोस एक पुत्ररत्न झाले. त्याने माव

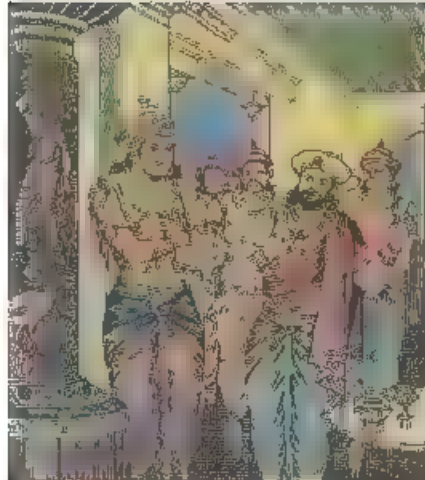
सामकृत अंगे सुखासाज जाला मुलास मव काउ आडेवहिलानी पुढेच तव वुडन शत्राचयाच' नेच वस्तु निवून घेतला वानत आपणवर या विच्छा गजाननाने परमेश्वर मातु माव्या त्यान वद्वानवान स्मरण वृत्तन 'वज्रल असवान शत्र घनन आणि र का पायावर उभा गहन तपतपयी कल मायया रेव्हा प्रसन्न शक्ति श्रुतवान त्याला वर मागून पण्यास नर्गितस

तव्हां शत्रुचड म्हणाला हे प्रकृतश्रीला नू बद्राचिथमान वामन रडा तेश तुला नुलसी सामक कण्या तपडच्या कगत असलेली दिलेल नू तिच्याशी विवाह करून घडून मुशगुलक आपुल पुरीउ आशुप्य घालव" असे सामून शहादेव असवान पावला

शहादेवाकडून वर मिळाल्यानंतर जवळ वुड त्याच्या आज्ञाप्रमाणे नदरिकाश्रमान आला आणि तेश त्यान तपडचवो करीत असलेल्या तुळसीला पाहिल तिला पाहून तिच्या सौंदर्यावर च' माटला ईहभान विसरला आणि तिच्याजवळ बाडून त्यान तिला विचारल- ह मुदरो! दू कोण? कोणाची मेलगी? आणि तू या रानाज्वात घकटी कशी? मला पविस्तर पांय

तुलसी देखील शंखचूडच्या रूपलावण्यावर धोहित होऊन त्याच्याकडे आकृष्ट झाली आणि कौतुकाने पाहू लागली धोडघाबेळाने भाषावर घेत जी म्हणाली—
"मी वसुधेव नावाच्या राजाची कन्या आहे माझे नाव तुलसी एक बोर पुरुषाची विवाह स्त्रिया व एक पतिव्रता असा कीर्तिलास व्हावा म्हणून मी तपश्चर्या करीत आहे परंतु आपण कोण?" हे सुद्धा मला समजले नाहीजं

"मी वंश नायक दानद राजाचा मुलगा आहे माझे नाव शंखचूड असे आहे मी ब्रह्मदेवाचे स्मरण करून तपश्चर्या केले आणि त्रिलोक जिकण्याच्या वर मिळविला

आहे ब्रह्मदेवाचे मला पुढ्याशी विवाह करून घेण्यास आज्ञा केली आहे आपण दोघे लगेत करून घेऊ व पुढ्यात पुढील व पुढ्या प्रत्यक्ष

त्यानंतर दोघांनी गंधर्व विवाह करून प्रेतला आणि काहीकाळ त्यांनी दयासांयान व रागावताना विहार करून घालवले नंतर शंखचूड तुलसीला बराचर घऊन आपल्या घरी गेला आणि त्यान सवे वृत्तांत आपल्या आई बहिजांना सांगून त्याचा व गुढ शुक्राचार्याचा जासिबांद घेतला.

नंतर वंश राजासोने शुक्राचार्याच्या सल्ल्याने त्याचा मुलगा शंखचूड याचा राज्याभिषेक केला शंखचूड शुक्राचार्याच्या सल्ल्याप्रमाणे राज्य कारभार करू लागला त्याच्या कारकीर्दीत प्रवा सुखी झाली आणि 'नापसे नेटा सवाई' अशी कीर्ति शंखचूडला मिळाली

सुद्धा काही दानद वीर आणि थोर पळडी शुक्राचार्यांना पुढ वरून शंखचूडकडे आली आणि म्हणाली हे दानदराज! ब्रह्मदेवाले तुला अनेक पर दिले आहेत तुझ्या पूर्वजावर इंद्राने आणि देवाला अनेक अत्याचार केले आहेत ते जावू म्हणू फडण्याची जबाबदारी तुझ्यावर आहे म्हणून स्वर्गावर स्वारी कर आणि इंद्राचे आसन हस्तगत करून घे

शंखचूड शुक्राचार्याला म्हणाला—
'गुरुवर्ये! स्वर्गावर स्वारी करण्यासाठी मला म्हणून तरधावा' शुक्राचार्यांनी गंधर्वराजा मुलगांवर बाळगून त्यांना स्वारी केली

'द्राजा त्याच्या इंद्रांकरवी शंखचूड स्वारी करण्यास धन असल्याचे वक्त कळवू होते म्हणून इंद्राने कुमारस्वामी व इंद्र देवांच्या सल्ल्याने मुद्धाची तपारी सुत नेली

दिव व दानद गंध्यामध्य लागोपाठ चाळीस दिवस शुद्ध चालू होते असे वाटू लागले की देव भाषार घेणार कारण काम कर दानदाचा उत्साह तर वाढतच होता म्हणून देवांनी पाय काढायला मुरवात केली

आपले सैन्य पळू लागलेले पाहून व आपला पराभव होणार हे आळखून इंद्राने ब्रह्मदेवाकडून शंखचूडला मिळालेल्या वजाचे स्पर्श करून आपण सैन्य घाले घेतले आणि शंखचूडकडे जाऊन म्हणाला— तू कथप मुनींच्या सल्ल्याने जल्मला आहेस मी तुझ्या शौर्य पराक्रमावर सगुष्ट झाला आहे तुम त्रिलोकावर राज्य कर आम्ही सर्व तुला मदत करू

सुद्धा शंखचूड म्हणाला— इंद्रा! तूच आज माझे भाषा प्रतिनिधि म्हणून

माझ्या आज्ञेप्रमाणे स्वर्गाचा राज्यकारभार पहात जा

त्यानंतर शंखचूडने तो त्रिलोकाचा अधिपति झाल्याची घोषणा केली आणि आपली राजधानी शाणितपुर पथ परत आला तेथूनच तो त्रिलोकावर आपली सत्ता गाजवू लागला इंद्रादिक देव त्याच्या आज्ञेप्रमाणे त्याचे सेवक म्हणून राज्य कारभार पाहू लागले

परंतु यशयाग चालूच होते आणि यज्ञात इंद्राच्या नाचानेच हवि देणे चालू होते म्हणून शंखचूडने वाघला दाखव वनुपायाना आज्ञा केली की श्राद्धाग यज्ञाचा हवि इंद्रा ऐवजी दानदाना समर्पित करीत नाहीत

तापयेंत त्यांना तळावळीचे श्रम देऊन त्यांच्या वलाचा तब करवा

आपल्या 'आच्या अन्नप्रदाने' राक्षसांना पत्रकायाने 'श्रम' भाकून हाहाकार होवोव्या नव्हा! फुफ्फुस मूली विषणुकड माल आणि विनती केली भगवत! शिवचंद्र राक्षसांच्या जव्याचारासुद्ध पृथ्वीवर हाहाकार उठाला आहे त्यांचे पारिपत्य कल्याण तुच एक सत्य आहेम तुच आभवे 'अण कर आम्ही तुला शरण आलो य हात

वैराग्य म्हणाला- शस्त्रचुडना जन्म माझ्या अशक्यपान झालला आहे तुलसीचा जन्म लक्ष्मीच्या अशक्यपान झाला आहे म्हणून भविष्यचुडना श्रव करण मला शक्य नाही तुम्ही शस्त्रगळा शरण जाव तेव्हा सर्व फुफ्फुसने धावत शस्त्रगळे गेले व गावना करत म्हणू शरण आले

विष्णूच्या शल्यपान म्हणून शस्त्राच्या दरीनासाठी कंलास लोकी गेले आणि

हात जडून शस्त्राचे वस्त्राचे 'देवाविदेवा, महावंश' शस्त्राच्या अशक्यपानातून तुच आयचे रक्षण कर

शस्त्रगळ शस्त्रचंद्र आदि दानवांचे पारिपत्य करण्याचे वचन देऊन त्यांना निवास दिला व सवाना पाठवून दिले

ते कल्याणकर म्हणून शस्त्र शस्त्रचंद्र कड गेला व म्हणाला- 'शस्त्रचंद्रा' शस्त्रगळ तज्ज्ञा वचन कल्याणचे वचन कड मृतीना दिले आहे म्हणून तुझ्यावर स्वागतेना यतील त्यापुर्वी व कल्याणवर स्वागी केरून शस्त्रगळा पराभव क करीत नव्हीस ?' लवकर लडा दयाची तयारी कर

शस्त्रचंद्राने नागाच्या सल्ल्याप्रमाणे कंलासावर ससैन्य स्वारी केली त्याला पाहून शस्त्रगळ तडाला पाठवून अदिकाशा, भद्रगण तयार कुसारांना बोलावून घेतले सर्व आत्मावर हल व दानव यांचे युद्ध सुरू झाले

वजीरांची गुप्तचाल

कोण्या एका मुलतानाच्या दरबारात दहा वजीर होते न सदानुद्धा एकाच विचारात पान अन्त की मर. तानाच्या खाजल्यातील सपती कोणत्या नव्हते हडप करुन त्याच बराबर अन्तवे शोधण करणारा सदा प्रयत्न करीत त्याचुड हल्लेकू राखण अघाघुदी मज्जा लायली

त्या मधील कायदा घडून राजारच्या राजान मुलतानावर हल्ला केला त्या हल्लात मुलतानाच्या काही वजीरांनी शस्त्रे शस्त्रा राजाला गुप्तपान मदत सुद्धा केली

किन्ती अशा शयनेच्या त्याच्यात गला हि शयना मुलतानाच्या समजली तेव्हा लाचार होऊन पुरवण आपल्या रायकाला व दान करुन त्या मुलताना बराबर घडून गुप्तपाना किल्याच्या

मागील दारान शहर घडून वाड्यावर असून घडून गला

एक रात्र व क दिवस प्रवास केल्यानंतर मुलतान मला वाड्यावटी भगनात एका टाकाला अशक्यपान साहाय्यपान घडून वसला व अशक्यपान तेषा विधातीमानी पांडला शस्त्र अशक्यपान वडाला ओढवा वर त्याने आपली सहान भागविली

तज्ज्ञा त्याला नावचमन घाण्याच्या टोपरावर जावात एक यंड लागला त्या क्षणी मुलतानाच्या काय करावे मुचेनासे झाले त्याने आपल्या दोन वर्षांच्या मुलाला ओषणले तसेच निश हल्ला व ता रायकांचा आडवा घेऊन जाऊन आहांत नपून वसला मुलतानात असा विचार केला की, हाक असू दे, किवा शय सैन्य ते ह्या लहान मुलाला काही प्रयत्न जाणार नाहीत त्यातून वा अशा विचार करून घावरला

वायकीची नमजत घालोत म्हणाला. अग
आनाच्या स्मितीत तर आपल्या ठाऊक सुद्धा
महो त्या तऱ्हेन आपण कितो दिवस जिवन
राहू ह्या बाईत स्थित त अत्यंत मुशाला
काणीतरी उत्पन्न नेहू भाता एकच राणय
अपण आपल्या मलाकरीला देवाकड सांकड
घालू की देवा आमचा मुलगा बिच जेमेळ
तिच मुलकण राहू व दुनरे आता आपण
काय करणार

सता य ३५ दिवसांनी मुलतान आपल्या
बायकाक वरावर घळन आपल्या एका
न ववाईककड गला तो मुद्धा भरपूर सैम्य
न राणय असल्या एक मुलतानच होता तेथं
त्य न काही क्षण झालवली नंतर त्या मुल
तानाचें सन्य घऊन आपल्या राण्यावर हल्ला
करा व गमावलेन राण्या परान मळ वर

नंतर गुजरागन आपला मुलतानच्या
मलाचा भाव करणाराचा बाटोकात प्रपन्न
केला परंतु काही वेपयोग झाला नाही

एकदा काही व्यापारी उठावकून त्या
बाळवटी भायानुन प्रवास करीत
असत न दराक्षारनी त्यांच्यावर हल्ला
केला व्यापाऱ्यांनी आपले प्राणदणम
लावून यड केल त्या हल्लाचात दान्ही-
जजुच वरंच लोक मरण पावले तरी
मुद्धा काही व्यापाऱ्याने दराक्षारान केव
जळ व घांता मुलतानाच्या हाती सांपवले

व्यापाऱ्यांच्या राहण व पराक्रमावर
गुलतान बंदूक खुर झाला त्याचा मोठ्या
वान वस्तू भटी दाखले दिल्या व त्या
दराक्षाराना मृत्यु दंड फर्मावला

त्या मुद्धाकता जेव्हा वसतमाकड घळन
जण्यात आले तज्ज्ञां मुलतानाची दृष्टी
व्यातील एक गौर वर्णाच्या तरुणावर
गजळी त्याच सौंदर्य त हव पाहून मुलतान
व्याकड आकृष्ट झाला त्यान त्या तरुणाला
स्वतः जवळ बाळगून घेऊन विचारले-
तू कोण आर्जस? तुझ ताव काय?

मी दराक्षारानाचा तऱ्याच्या मुलगा
आहू माझे माप भवकरीण आहे

मी प्रकट्या दरवारात तुला तोंकरी देईन
तु तयार आहेस का? मुलतानान विचारले

‘मी जरूर करीन पावुन मी वागा
क पार नाही आपली घांती ह्या हींदल
प्राक्यावर अजकहीन म्हणाला

ह्यानंतर अजकहीन मुलतानाच्या वर
बागल काम करू लागला राणय दिवसा
पयंत त्याचा कुपापाय बसला व हल्लेळ
दराक्षारान माताचें स्थान मिळवून आवटी
जवजवळ वसला आता त्याच्या सोमनी
तिपाय खेजियातून एक वेला मुद्धा बाहेर
जाऊ शकत वव्हत

ह सर्व पाहून दराक्षारानीच डमर वूड
हजिर त्याच्यावर संपकर तयार झाले तो

यण्यापूर्वी ते सर्वजण मन मानले तसे
खबिन्धातील पैसे खर्च करीत होते आता
अजकहीनमुळ त्यांच्या कामात व्यत्यय येऊ
लागला त्यामुळे त्यांनी त्याचा काटा
बाहेरून काढण्याचा विचार केला

मुलतान एकदा महालात बसलेला दिवस
पाहून बजिरानी त्याला जेवणाचे निमंत्रण
केले व मेजबानी नंतर त्याला दाराची
दारू पाजविली ती इतकी कि ती
बंधूक पडला बजिरानी त्याला उचलून
नेळे व मुलतानाच्या गादीवर नऊन
छोपविले व ते निघून गेले

अधर्षाराधीनतर मुलतान बाहेरून
आमनगुहाक आला व आपल्या गादीवर

की, मुलाला नेले व तेथे तो रडू लागला
वर आपण लपले ती बागा त्यांना कळेल
व ते आपल्याला पकडतील

अशात काही डाकू तेथे येऊन पोहोचले
व तेथे छोपलेल्या झालेकाला पाहून त्या
डाकूचा बायकाला अत्यानंद झाला अशा
निर्जन प्रदेशात चालकाला पाहून त्याला
त्याची खय आली त्यांनी त्या मुलाला
उचलले व ते निघून गेले

थोड्यावेळाने तो मुलतान व त्याची
बायकी आनंदत छाडीतून बाहेर आले व
तेथील आपले मुल ताहींस झालेसे पहाताच
चकित झाले मुलतानाची बायकी वर
बडबून येत उरत सुटली तेव्हा मुलतान

मुळा

मागील अकराव्या पुढे

राजांनी पुन्हा ज्योतिषांना बोलावले व विचारले—“मला जेव्हां मुळा झाला तेव्हां तुम्ही त्या मुळाची जन्मकुंडली करून मला सांगितले की ह्या मुलाच्या कुंडलीत घने खुब लक्षणे आहेत काहीही अशुभ होणार नाही. तुमच्या लोकांचे भविष्य शंभर टक्के लोटे निमाणे. ह्याला तुमच्यापाशी काय उतर आहे?”

“महाराज आपण अनेक उते करून पुनःप्राप्ती मिळवलीत व त्या बानंदात आपला मुळा असावी आहे असे सांगणे आमच्या अगला पटले नाही त्यामुळे आम्ही लोटे बोललो” उद्योनिषि म्हणाले “सगळा काय करावयास पाहिजे?”

राजाने विचारले

“प्रभू! हा मुळा जिवंत राहीला तर आपली राणीची व राज्याची हानी होईल

व्यामूळ एखादा अशुभ अशा रशाळा अमंगल घोट बोधन त्या रशात ह्या मुळाचा वयवून पश्चिमेकडच्या दाराने हमजानान घेऊन जाऊन तेथे ह्या मुलाला घुग ज्योतिषांनी सांगितले

महाराजा घाबरून जाऊन राजाने त्याचा सल्ला पाह्य मानून शिपायांना आज्ञा केली हि गोष्ट ऐकून वडादेवी राजापाशी जात म्हणाली—महाराज, आपण काही वर्षांपूर्वी मला एक वर देण्याचे वचन दिले होते तेव्हां कृपा करून आता मला वर द्या माझ्या मुलाचा राज्यभित्त कर ” ‘हे कवीच शक्य होणार नाही कारण तुला मुळा अजिण्ट जन्मकुंडली असलेला आहे” राजा म्हणाला

वर पण नव्हते करता नाही तर कमीत कमी मान वष तरी त्याला राज्य कर दे राणीने राजाला विनयाने म्हटले

राजाने राणीचे म्हणणे मान्य केले राणी परतु त्याला मान दिवस राजा वनवायवे कवून वले

वडादेवीने वाघटना आपल्या मुलाला रक्षाविन वग्यालकर घालून भयंभगराळा सुशोभित केले ह्यानंतर एवढे पितृविषयन आलो की आज पासून तैमिय राजाचा राज्यकारभार सुरू होईल

त्या दिवशी राणी वडादेवी आपल्या मुलाला जवळ घेवून घेत म्हणाली—वाढी मी तुमच्याकडून मला वष वाढवत तेल घालून जागल आल आहे राळ मिळल मुळा राहीन तु काही नाही तर राळपाकरीता तरी चांगला उठून किच फिक लागला वाढी परतु तैमिय काही मुळा चालना दिली नाही

अशा प्रकारे मुळा दिवस संपले त्यावर राजाने आपला वागधी मुल्ल ह्याला वतलावून आज्ञा केली ‘तु उद्या एरा अरुन त्याला प्राणेंडे घाड जावून त्या म्य घालून व ह्यानंतर तु तैमियकडच्या मागाने तैमिय त्या स्थान वसवून म्मजानात घालून आ तय एक चौकती वधु संपन सन तमियला हावन दे नवन नू नवदेवर राजा करुन जमहालान परतु म

म्य शिवा मी वडादेवी मुल घ्या अंगीवर पडून उरत म्हणाली—‘वाळा राजाने

मुळा घाबरून दाकण्याची आज्ञा केली आहे” हा समाचार ऐकताच बोधिसत्वांना अत्यंत भानंद झाला त्यांनी क्षिचार केला की आजपर्यंत सोळा वर्षे जी आपण साधना केली ती लवकरच सफल होणार. त्याची आई छान्ती विठून उरत होती तरी मुळा त्याने तिच्या वारंढना करीता मुळा लोड उधडले नाही

सकाळ होताना सुनंद रय तमार करवून घेऊन जाला व महालाच्या समोर उभा करून तो महालात भेला राणीला म्हणाला—महाराजी हि गोष्ट तर तुमच्या पासून वपवेली नाही. राजाच्या आज्ञे पालन करणे माझे कर्तव्य आहे?”

त्यावर चंद्रादेवी राणी आपल्या मुलाच्या मंडावर भडून राहू लागली सारघीने तेमियला आपल्या हाताने उचलले व रथात येवून तो पश्चिमेकडच्या द्वाराने जाणार तेवढ्यात जोडे पूर्वेकडच्या विसने पळू लागले. पूर्वेकडचे द्वार शर कळत तब सिन बीजेने लाव गेला. तोपर्यंत कोठेही थांबला नाही. तेथे गेल्यावर मुनंदला धमत पडला की जवळच एक जंगल व छद्मभो आहे. तो ताबडतोब तेथे रथासुन सगळी उतरला त्याने तेमियने सव अर्धकार काढून एका कडक्यात बांधले व तेथेच एक चौकोनी लहान खणू लावला बोधिसत्वांना मगच वाटू लागले की, आजपर्यंत सोळा वर्षे

अपत्या कोणत्याच अवयवांना चालना मिळाली नाही. त्यामुळे ते उठून उभे राहिले व एकमेकांवर त्यांनी हात फोडले खाली वाकून पाय घासले व रथातून उतरून स्वतःचीच परिक्षा घेतली की आपण इथे तिथे चालू शकतो का? आपल्या हाकदीची परिक्षा घेण्याकरीता त्यांनी रथाच्या पाठीमागे जाऊन रथ हाताने उचलून पाहिला तो रथ बंडू सारखा उचलला गेला.

त्यानंतर लहान लपणाच्या मुनंदला बोधिसत्वांनी विचारले-“काय हो. तुम्ही मोठ्या तत्परतेने हा लहान लपणता वाहात, कशाकरीता?”

“आमच्या राजाचा मुलगा वेडा व अपय आहे व मुका आणि बहिरा आहे. त्यामुळे त्याला येथे पुस्तक टाकण्याची मला आज्ञा आता केली आहे.” मुनंदने पाठीमागे वळून कोण आहे हे त पहण्याच उत्तर दिले.

“तू सगळा चांगले पहा, भो बहिरा नाही किंवा अपय. तू मला पुस्तक टाकलेस तर तुला पाप लागेल.” बोधिसत्व त्याला म्हणाले. सारघीने यात बर काळत राजकुमारला पाहिले व तो आश्चर्येने चमकत होऊन त्याच्याकडे एकटक पहातच राहिला.

बोधिसत्वांनी खरी खरी गोष्ट सांगितली तरी मुला सारघी मुनंदला त्यावर विश्वास

घेतला नाही. तो रथाच्या जवळ जात पणू सादला परंतु तेथे राजकुमार किंवा रथाचे दारोने वसलेले पाहून त्याच्यासंदर्भात काहीच नव्हतं तो बोधिसत्वाच्या पाया पडत राहत म्हणू लागला. “अशा ह्या अवस्थेत महाराज आपल्याला ह्या तयारीक उगलाने देण्याची जाचकटका का पाली? राजा-बातीत बला तुम्ही आमच्या राजाने देणाने राज्य काय शकता.

“मला राज्याची अविवात जखरी नाही. त्या करीता मला अनेक पापे करावी लागतील.” बोधिसत्व म्हणाले.

“महाराज! आपल्याला बरोबर घडत येतो तर आपले आई वडील बडता आनंदित होतील. मला मौल्यवान भेट देतोय.” सारघी म्हणाला.

“वेड्या, मला कोणाच्या वानंदाची पर्वा नाही आज माझ्या बलाचे साक्ष झाले. मी संपूर्ण मृशुष्य झालो आहे.” बोधिसत्व म्हणाले.

“तर मग, महाराज आजपर्यंत आपण दुष्काचे बहिःकाय नाटक का केलेत?” सारघीने विचारले.

कोण्या एका काळात मी राज्यदाता नरकवास भोगला आहे. पुढील ते राज्यपर पिळून नरकयतना होतोय ह्या भीतीने मी मुका बसलो आजचा तयारी आजचा तित्याने

चार लोकाला तिरबंतेने कठोर शिष्या केला त्या ऐकून पापे काय बहिरे लागे. मी एकदम वाळूत बनलो जो माणूस ह्या जिवनाला बळकटीत व दुःखमय समजतो. तो काय हे राज्य मिळविण्या करिता संतापेल. किंवा कोणाला दड करेल, हे सत्य काय समजल्या शिवाय मानच अजानी बनतो.” बोधिसत्वांनी त्याला समजावले.

ह्यावर सारघी म्हणाला-“महाराज, मला मुला आपल्या बरोबर घेऊन सला.”

“असे चालणार कसे हा रथ टांबावा आहे. हा टांबावा हाती सोपवा ते कर्तव्य पूर्ण करा. ते पूर्णकरून मग संन्यास घ्या. तोपर्यंत तुम्ही स्वतः नाहीत.” बोधिसत्व म्हणाले.

येत आहे. ती काही पिटत रडू लागली. तिने सारथ्याला जवळ बोलावून घेत विचारले-“काय रे, माझ्या मुलांनी शेवटच्या श्मशानापर्यंत सुद्धा तोंडातून एक शब्द येतिल नाही काही का? काय त्यांनी हातपाय सुद्धा हलवले नाही का?”

“महाराणी सरस्वती, राज्यपद मिळाले ह्या भीतीने त्यांनी तसे होय केले. त्यांचा आवाज तर मधुर आहे. ते विवेकाशून्य व बुद्धिमान आहेत. त्यांनी साधारण विद्वानांचा त्याग करून विषय जिवसाचा मार्ग अवलंबला आहे. तुम्ही आता प्रत्यक्ष पाऊन रहा!” असे म्हणत चंद्रदेवीला सारी गोष्ट सांगितली. तिचे अर्धे आपो-आप बंधू झाले. तिने ताबडतोब जाऊन ह्या समाजकारा राजाच्या कामगार घातला.

राजाला धनभर देखिल राहिले नाही त्यांनी थोडा परीवार बरोबर घेतला व ते मुद्याला गहाण्या करीत निघाले. ते लोक तेथे पोहोचण्या पूर्वीच मद्राने बोधिसत्वा-करीत एक सुंदर पर्णशाला बोधण्याचा दिव्यकसाळा आवेष दिला. राजा सर्व पांखारासह त्या पर्णशालापासी पोहोचला.

बोधिसत्वांनी आपल्या पत्निया करीत असण्यास एक आसन जमविले, परंतु राजा त्याच्यावर बसला नाही. त्यांनी कोणत्या ना कोणत्या कारणाने राजकुमाराला

राजधानीत घेऊन जाण्याचा मनाशी राखून ठेवला व त्याला म्हटले-“बाळ, तू ह्या पर्णशालेत कशाळा रहातोस? जमिनीवर सोपणे, कंदफळेमुळे खाणे हे सर्व काय आहे? तुझ्या करीता अनेक महाल आहेत, नोकर-नाकर आहेत. विशाल राज्य आहे त्यामुळे तू राजधानीला परत येऊन राज्यकारभार कर.”

“बाबा, तुम्ही ज्या सुखभोगाची आकांक्षता ती एक क्षणभंगुर आहे. मला तर त्या सुखभोगाची अजिबात आवडपकता नाही. आपण तर सदानवदा राज्य, सिंहासन ग्राह्य विषयी विचार करता परंतु आपल्या हृदयीत एक गोष्ट मान आपली वाट पहात असत, एक तर आपण आपले काम करत राहातो. तिसरी गोष्ट संघी पाहून तीच आपल्यावर आक्रमण करते. स्थिर शोकन रहाणारी वस्तू म्हणजे वृद्धावस्था आहे. जी आपले काम आपण करते. तो एक वेळ आहे. महार करणारी वस्तू मृत्यू आहे.” बोधिसत्वांनी सांगितली.

“बाळा, तुझ्या गीष्ठी ऐकून तर माझ्या मनात निवनाबद्दल निरक्षित निमांग होऊ लागली आहे. मला राज्याची आवश्यकता नाही. मी तपश्चर्या करीन. तू माझ्या जागेवर राज्य कर.” राजाने म्हटले.

मी सर्वस्वाचा त्याग केला आहे. जसा स्थिति मला आपले राज्य कशाकरीता असे सांगून तिथे जमसत्ता सर्व लोकांना स्थानी जिवनाचा काय मार्ग याचा बोध करून सांगितला. त्यांचा उपदेश ऐकून हळूहळू सर्वांनी संन्यास घेण्यास सुरवात केली व सारे नगर खज्जळ पडले.

काही राजाचा संन्यास घेण्याचा वृत्तांत ऐकून दुसरा एक राजा तेथे आला त्या राजासह सर्व नगरवासी सुद्धा तेथे आले व सर्वांनी संन्यास घेतला असा प्रकारे तीन राज्ये नाहीशी झाली. त्या राज्यातील सर्व प्राणी जंगली प्राण्यांमध्ये बदलून गेले. तेथील सर्व संपत्ती माती समान झाली. काही कोणत्याही गोष्टीला किमती राहिली नाही.

सारथी असा विचार घेताच धावतून गेला की आपण राजधानीला निघून गेलो तर बोधिसत्त्व अंगलात निघून जातील तेव्हा तो म्हणाला-“स्वामी, आपण मला असे वचन का की, मी परत येई परंत इथेच रहाल मी राजाच्या बाऊन आपल्याला बरोबर घेऊन येईन. ते आपल्याला पाहून आनंदीत होतील.

“बोधिसत्वांनी सारथ्याच्या म्हणण्याप्रमाणे तो नगरात जाऊन येई परंत तेथेच बोधिसत्वांचे जन्म रिते.” सारथ्यांनी बोधिसत्वांच्या पायाला स्पर्श केला व तो तेथून निघाला. निघतानाच चंद्रदेवी राजांनी पाहिले की रथ रिकामा पडत

राजाचा स्वर

एका गावात गोविंद नावाचा एक तरुण रहात होता. तो खूप हुशार व चलाख होता. कोठ्यातील जिवनात शाररिक कष्टाला अधिक प्राधान्य असायचे त्यामुळे गोविंदला सर्वेक्षण गावातील नालायक समजत. त्याचा भाऊ व भावजय मुळा त्याच्या अवस्था नागण्यावर चिडत असत. तरी मुळा गोविंद गावकऱ्यांना दोन्य सो सल्ला देत असे. त्या सल्ल्यानुसार कायदा-मुळा होत असे. ती माणसे गोविंदच्या भावाला म्हणत—“तुम्हा भाकटा भाऊ गोविंद खूपच समजुतदार व गुणी आहे!”

आपल्या भावाच्या गुणांचे पोवाडे गावकऱ्यांच्या तोंडी ऐकून थोडा भाऊ वलिचय वासून जात असे. असेच एक विवस गावकरी त्यांच्या संदर्भात सांगत अंथता त्याचा मोठा भाऊ त्यांना उद्देसून म्हणाला—

“गोविंद जर तुम्ही म्हणता ससा खरोखरीच

बुद्धीमान असला तर राजदरबारात जाऊन राजसत्तात कां नाही मिळवित.” असाच योग्यतेचा तो माणूस आहे तर आम्हाला कसली आली आहे काळजी.” त्याची बहिनी दादाच्या म्हणण्याला दुजोरा देत म्हणाली.

हि गोष्ट गोविंदने ऐकली त्याच्या मनात राजदरबारात नोकरी मिळविण्याची आकाश कोंब धरू लागली. दरवर्षी वर्षाच्या सुरवातीच्या पहिल्या दिवशी राजा दरबारात उपस्थित असणाऱ्या अनेक नाथरीकांचा कैक प्रश्न विचारण्याची प्रथा होती. हा रिवाज कित्येक वर्षांपासून चालत आलेला होता. त्या दिवशी राजा बऱ्याच यस्तू भेट, बक्षिस म्हणून घण देत असे. तो दिवस जवळच आला होता. म्हणून गोविंद राजधानीला निघाला व बरोबर त्या दिवशी जाऊन पोहोचला व राजदरबारात गेला. राजाच्या प्रश्नांना सवाधान कारक उत्तर

देणाऱ्या माणसांना एका वेगळ्या जागेत बसवले होते. राजाने त्यांना सरळ प्रश्न विचारले.

“आपल्या राज्यात सत्पाचरण करणारे किती लोक आहेत?” हा राजाने पहिला प्रश्न विचारला.

“राज्यात एकूण एक लाखा सत्पाचारी असावेत” एकाने असे सांगितले तर दुसरा म्हणाला—“वाताच्या घटकेला दहा प्रतिघात लोक आहेत.”

“महाराज, मायला बघोन काय करणारे पांचवे नोकर सत्पाचरण करणारे आहेत” गोविंद म्हणाला.

“तू कसे काय सांगू शकतोस राजा म्हणाला.

“महाराज, जर कां त्यातील कोणी सत्पाचरण करणारा नसता तर तुम्ही त्यांना दरबारातून केव्हाच हाकलून लावले असतेत!” गोविंद म्हणाला.

राजाने दुसरा प्रश्न विचारला—“माझ्या पंचतीचे वस्त्र मला कसे मिळू शकेल?”

“जवला आपल्याला भेटो दाखल देईल!”

“कापसापासून मिळू शकेल!” अशा तऱ्हेने! प्रत्येकाने आपापल्या परीने उत्तरे दिली.

“कुशल दिणकर आपल्याला पसंत पडेल असे कापड आपल्याला विणून देईल”

गोविंद म्हणाला. “तुम्ही तर असे लोटे बोला की त्यावर कोणी विदवाम करणार नाही.” राजा उत्तरला.

“माझे सर्वेकार कोडे दुलते आहे.” एक म्हणाला. “मी हवेत अक्षतरी उडत होतो.” दुसरा म्हणाला. “माझे पायतुळं आणि पुन्हा जोडले गेले.” तिसरा म्हणाला.

“त्या समेत उपस्थित असलेली सर्व माणसे म्हशी आहेत!” गोविंद म्हणाला.

अशा प्रकारे थोडा वेळ करमणुकीच्या मप्पा होत राहिल्या. नंतर राजाने बऱ्याच शमारादाना बक्षिसे दिली. त्यांच्या बरोबर गोविंदचा मुळा बक्षिस देण्यात आले व विशेष रूपाने त्याला जेवणाच्या आमंत्रित

करण्यात आले. त्यात गोविंद बरोबर इतरांना पण आमंत्रणे होती.

राजदरबारातील सभा समाप्त झाल्यावर गोविंदने राजाकडून भेटी दाखल मिळालेल्या बरेच दुसऱ्या कोठ्या एकाकडे देऊन टाकले व तो स्वतःचे घरक बांधण करून भोजनाला आला. तेथे राजाकडून प्राप्त झालेले कपडे परिधान करून इतर सर्वसभ्य उपस्थित होते. जेवताना बुद्धा त्याने नेहमीचे ताचे जेवण म्हणजे "भात भाजी वटणी ताक असेच भेऊन जेवण केले जायली पक्वान्ने ह्याला हावही लावला नाही.

गोविंदच्या अशा विचित्र वागण्याचा समाचार ताबडतोब राजाच्या कानावर गेला. त्याने गोविंदा बोलवणे घाडले व त्याला विचारले- "मी तुला भेटी दाखल दिलेले वस्तू तू परिधान कां केली नाहीस? भोजनाच्या वेळी तू पक्वान्ने खावली नाहीस राजाला हे अपमान कारक नाही का?"

"महाराज, मी मरीज आहे. आपल्याकडून मिळालेले हे उंची वस्त्र मी आता

नेसले तर ह्यानंतर मला साधे कपडे घालण्याची इच्छा होणार नाही. त्यामुळे मी ते कपडे दान करून टाकले मी राज भात भाजी खाऊन त्याची पेज पितो. अशा माणसाला पक्वान्नाची वटक लाभली तर जामच्या मनास अनेक सन्नेच्या वेसवी लालसा उत्पन्न होऊ लागली. त्यामुळे मी आज्ञा प्रतिष्ठेप्रमाणे व्यवहार केला. ह्याकारणाने राजाचा अपमान करावा वशी आईत बुद्धी माझ्या मनात अजिबात वाहू" गोविंदने सांगितले.

"मी तुला सोन्याचे जे ताणे दिले ते बुद्धी तू दान करून टाकलेस का?" राजाने विचारले.

"महाराज, मला सांभाळणाऱ्या माझ्या मोठ्या मावाला देण्याकरीता ते सोन्याचे ताणें मीजपून ठेवले आहे." गोविंदने उत्तर देत म्हटले. गोविंदच्या बुद्धीमत्तेवर अत्यंत प्रसन्न होत राजाने त्याला एक हजार सोन्याची ताजी वस्त्रे म्हणून दिली व राजदरबारात त्याला एक चांगली नोकरी पण दिली.

पक्षी आणि प्राणी

अमरोकी राकून

उत्तर अमेरिकेतील राकून प्राण्याच्या अहारा संबंधी म्हणजे अत्यंत मनोरंजन वाटण्यासारखे आहे. गळनाऱ्या वाने घागरी अवघारी हि राकून स्वतःच्या खाण्याच्या गोष्टीं बाहेर पडतात. हे प्राणी छोटे छोटे पक्षी पक्षांभी अंडी उंदीर मेंढक प्राणी एकूण आताले जंगलात अर शोध मिळावे नाही तर रात मोठ्यापान्या कुठल्यावर तरंग वाचतात. त्यावेळी कोणत्याही संकटाची वाटून लागली तर विचण्या गर्तीने उडून शांतपणे पडून जातात.

ह्या प्राण्याचे पाच अक्षय्य तिपटले तहान असतात. त्यांच्या बोटांच्या मध्ये शक्ति अतिशय असत नाही. तरी बुद्धा ही वेगाने पीटू शकतात. तशीत दुसऱ्या मार्गाने जामल्या पायांनी मांस पकडून वर येतात कोणतीही खाण्याची वस्तू असू दे माझे किंवा इतर पक्षी हे पाण्यात त्यांना बुडवून शिवाय आत नाहीत हे त्यांचे वैशिष्ट्य आहे.

ग्रंथीत एक एक घटक लावी असेचही हि जगावरे कोठ्या एका काळाल अमेरिकेमध्ये जूप पहावयास मिळत होती. आतापर्यंत याम कवडापांकीता उपधीगात आणली जाणारी कसली ह्या राकून प्राण्यांचीच खरीत मुख्य मानली जातात अंभर वर्षापूर्वी मिसिसीपी नद्यात जपतीच्या बदल्यात ह्या राकून प्राण्यांनी कसली देण्याची वहिवाटी होती.

साधारणपणे आशिया कोलीत नद्यांवर हे प्राणी वेन्हा वेन्हां दलर घाण्टापमाने जमिनीतील भुवारात गुढा खोले वास्तव्य करतात.

गरव्हतुमळे वगुन असा जाणेचा शोध काढून वंडीचा दिवसात तेथे हे प्राणी जातात व दिवसभर जेवण्या आधीन होऊन संपूर्ण वंडीचा काळ तेथे पालवतात. जेव्हा उन्हाळा सुरू होऊ माभती तेव्हा पाण्याच्या गरम माडेने जाय वेळन हे प्राणी मसोच्या भुवारातून बाहेर पडतात.

